

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**ČESKO-NĚMECKÉ VZTAHY – NEJDŮLEŽITĚJŠÍ MILNÍKY
20. A 21. STOLETÍ**

Autor práce: Pavla Koclířová

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Magdalena Malechová, Ph. D.

Katedra: Katedra společenských věd

2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Magdaleně Malechové, Ph. D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Mé poděkování patří též osobnostem, které poskytly rozhovory, a mé matce Mgr. Miroslavě Koclířové za rady týkající se jazykové správnosti.

Abstrakt

KOCLÍŘOVÁ, PAVLA *Česko-německé vztahy – nejdůležitější milníky 20. a 21. století*, České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2012. 78 s.
Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Magdalena Malechová, Ph. D.

Klíčová slova: fašismus, nacismus, komunisté, vztahy, Židé, antisemitismus, HDP (Hrubý domácí produkt), Německá demokratická republika, Spolková republika Německo, Československo, Česká republika, Československá socialistická republika, Česká a Slovenská federativní republika.

Tato práce se zabývá nejdůležitějšími politickými, historickými, sociálními, kulturními a ekonomickými milníky mezi Československem (nyní Českou republikou) a Spolkovou republikou Německo (dříve Německou demokratickou republikou a Spolkovou republikou Německo). Začíná obecnou charakteristikou vývoje česko-německých vztahů, pokračuje ohlédnutím za 1. světovou válkou, vznikem samostatného Československa v roce 1918, prochází obdobím Protektorátu Čech a Moravy, vznikem nacismu a jeho vlivu na Československo. Následuje kruté období 2. světové války, jeho dopady na Československo, důsledky pro Německo po 2. světové válce. Zabývá se transformací Československa jako demokratického státu na stát socialistický a jeho přeorientování se na Sovětský svaz.

Analyzuje, jak se změny ve státním zřízení projevily v oblasti kultury, politiky, ekonomiky a vzájemných společenských vztahů. Zkoumá, jak se rozdělení Německa na čtyři okupační zóny a vliv vítězných států ve 2. světové válce podílel na vývoji Německa. Dále analyzuje vztahy mezi NDR a SRN, protože oba tyto státy byly rozdílného politického zřízení. Popisuje vztah NDR a SRN k ostatním evropským státům, hlavně vztah k Československu. Dále prochází nejdůležitější milníky druhé poloviny 20. století – postavení Berlínské zdi, období studené války. Zabývá se pádem železné opony, koncem studené války, koncem rozdělení světa na dvě sféry vlivu – Západ (USA) a Východ (SSSR). Dále se zabývá spojením Německa, rozdílů mezi oběma částmi Německa. Z českého pohledu zkoumá období čtyřiceti let komunismu, vztahy mezi Československem a NDR a SRN. Po změnách v 90. letech charakterizuje proměnu ve vzájemných česko-německých vztazích, protože obě tyto země se staly zeměmi s demokratickými prvky. Zkoumá současnou strukturu obou zemí a v neposlední řadě se zabývá současnou spoluprací mezi oběma zeměmi.

Abstract

KOCLÍŘOVÁ, PAVLA *The Czech-German relations – the most important milestones of 20th and 21st centuries*, České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 2012. 78 p. Supervisor: Mgr. Magdalena Malechová, Ph. D.

Key words: Fascism, Nazism, Communism, relations, Jews, anti-Semitism, GDP (Gross Domestic Product), The German Democratic Republic, The Federal Republic of Germany, Czechoslovakia, The Czech Republic, The Czechoslovak Socialist Republic, The Czech and Slovak Federal Republic.

This work deals with the most important political, historical, social, cultural and economic milestones between Czechoslovakia (now the Czech Republic) and the Federal Republic of Germany (formerly the German Democratic and the Federal Republic of Germany). It begins with a general characteristic of development of Czech-German relations, continues with looking back to the World War I, the establishment of the independent Czechoslovakia in 1918, through the period of the Protectorate of Bohemia and Moravia, the formation of Nazism and its' influence on Czechoslovakia. It is followed by the cruel period of World War II, impacts on Czechoslovakia, the consequences for Germany after World War II. It deals with the transformation of Czechoslovakia as a democratic state into a socialistic one and its reorientation of the Soviet Union.

It analyses how the changes in the state system reflected in part of culture, politics, economy and mutual social relations. It studies how the division of Germany into four occupational zones and influence of victorious states in World War II involved in the development of Germany. It describes the relations between the German Democratic Republic and the Federal Republic of Germany, because of the different political establishment of these two countries. It examines the relation of the German Democratic Republic and the Federal Republic of Germany to other European powers, mainly the relation to Czechoslovakia. Then it continues with the most important milestones of the second half of the twentieth century – the construction of the Berlin Wall, the period of the Cold War. It deals with the fall of the Iron Curtain, the end of the Cold War, the end of the division of the world into two spheres of influence – West (USA) and East (USSR). Then it deals with the connection of Germany, differences between both parts of Germany. From the Czech point of view it analyses the period of

forty years of Government of Communist Party, relations among Czechoslovakia and the German Democratic Republic and the Federal Republic of Germany. After the changes in the 1990s it describes the transformation in mutual Czech-German relations because both these countries became countries with democratic elements. It examines current structure of both countries and last but not least it deals with current cooperation between both countries.

Obsah

ÚVOD.....	9
1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	11
2 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA VÝVOJE VZTAHŮ MEZI ČECHY A NĚMCI.....	13
2.1 Vývoj vztahů mezi oběma národy na počátku 20. století.....	13
2.2 Požadavky Němců po vzniku samostatného Československa	13
2.3 Postoje T. G. Masaryka.....	14
2.4 Problematika sudetských Němců a jejich vysídlení	16
2.5 Historicko-geografický pohled na české pohraničí	18
2.6 Sudetoněmecké krajanské sdružení	19
3 OBDOBÍ 1. A 2. SVĚTOVÉ VÁLKY A VLIV NACISMU NA ČESKO-NĚMECKÉ VZTAHY	21
3.1 Období 1. světové války a jeho vliv na česko-německé vztahy.....	21
3.2 Vznik nacismu a jeho charakteristika	22
3.3 Vliv nacismu na život národů	23
3.4 Vliv vztahu Sovětského svazu a Československa na vývoj česko-německých vztahů před 2. světovou válkou.....	25
3.5 Příprava cesty k rozbití ČSR.....	26
3.6 Mnichovská dohoda.....	27
3.7 Protektorát Čechy a Morava	29
3.8 Vývoj česko-německých vztahů za 2. světové války	32
4 OBDOBÍ PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE A 2. POLOVINY 20. STOLETÍ	34
4.1 Období po 2. světové válce v ČSR.....	34
4.2 Vztahy Československa s NDR a SRN	35
4.3 Období po 2. světové válce v Německu, Německo pod kontrolou vítězů.....	37
4.4 Železná opona a její vliv na vývoj evropských států.....	38
4.5 Rozdělení Německa	39
4.6 Postavení Berlínské zdi – rozdělení Berlína	41
4.7 Postava Ericha Honeckera	42
4.8 Rok, který změnil svět – pád Berlínské zdi, spojení Německa.....	43

5 SOUČASNÁ SITUACE EKONOMICKÝCH A POLITICKÝCH VZTAHŮ MEZI ČECHY A NĚMCI.....	47
5.1 Situace po sjednocení Německa	47
5.2 Česko-německé vztahy po roce 1989	48
5.3 Obchodní vztahy mezi Českou republikou a Německem.....	49
5.4 Ekonomická situace Německa	50
5.5 Obecná charakteristika současných vztahů mezi SRN a ČR	51
5.6 Vliv krize v Německu na ČR	52
5.7 Procesy evropské integrace.....	52
6 ROZHOVORY S OSOBNOSTMI, KTERÉ SE ZABÝVAJÍ ČESKO-NĚMECKÝMI VZTAHY, MAJÍ ZKUŠENOSTI S ŽIVOTEM V SRN (NDR), S PAMĚTNÍKY, KTEŘÍ ZAŽILI OBDOBÍ 2. SVĚTOVÉ VÁLKY A ODSUN.....	55
6.1 Rozhovor s Mgr. Janem Kreuterem, pracovníkem Ministerstva zahraničních věcí ČR.....	55
6.2 Rozhovor s Mgr. Miroslavou Kocliřovou, učitelkou a překladatelkou německého jazyka, která má zkušenosti se studiem v Brandenburgu v bývalé NDR.....	56
6.3 Rozhovor s Václavem Reischlem.....	59
6.4 Rozhovor s PhDr. Janou Burianovou, středoškolskou učitelkou a vedoucí projektu Domov/Heimat (klíčová postava pan Adolf Geist – narozen 7. 4. 1923 Nové Mlýny, nyní žije v Haugschlagu)	62
6.5 Rozhovor s Vojtěchem Černým, důchodce, pamětník okupace, Protektorátu Čechy a Moravy a 2. světové války; autentické vzpomínky mého dědečka pana Vojtěcha Černého, narozeného v roce 1933.....	63
ZÁVĚR	66
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	69
PŘÍLOHA Č. 1 – DOTAZNÍK TÝKAJÍCÍ SE ZNALOSTÍ ČESKÉHO OBYVATELSTVA: TÉMA ČESKO-NĚMECKÉ VZTAHY	73

ÚVOD

Z historického hlediska není neobvyklé, že vztahy mezi sousedními zeměmi procházely různými obdobími. Tato období můžeme nazývat obdobími přátelských vztahů, ale také obdobími nepřátelských vztahů, která se neobešla bez bojů, někdy dokonce docházelo k mnohaletým válkám. Mezi výjimky nepatří ani vztahy mezi Čechy a Němci.

K vyhocení sporů mezi těmito dvěma národy docházelo nejvíce v 19. a 20. století, kdy začalo docházet k postupnému odcizování. Za klíčové momenty je možné považovat několik významných událostí. Těmito událostmi byly – tři staletí pod habsburskou vládou, 1. světová válka, vznik ČSR, nástup fašismu v Německu, odtržení českého pohraničí, tzv. Sudet ve prospěch Němců, období Protektorátu Čechy a Morava, touha Němců vyhladit český národ za vlády Adolfa Hitlera a s tím související období 2. světové války.¹

Touha ovládnout a poté vyhubit příslušníky českého národa je většinou historiků považována za jednu z neklíčovějších příčin špatných vztahů mezi oběma zeměmi ve 40. letech a 50. letech 20. století.

V období, které následovalo po druhé světové válce v českých zemích – období komunistické vlády, nebylo vhodné zkoumat česko-německé vztahy a vědecky je zpracovávat. V případě pokusu o zkoumání těchto vztahů docházelo často ke zkreslení a deformaci zjištěných informací. Příkladem bylo rozlišování tzv. „špatných“ (žijících v SRN) a „dobrých“ Němců, kteří žili v NDR.

Za dalším důležitým milníkem ve vývoji česko-německých vztahů se považuje období sjednocení Německa. V roce 1990, v době sjednocení, Němci zaujali novou roli na evropské scéně a také se museli vyrovnávat s předsudky a nepříznivými soudy nejen Československa (České republiky), ale také ostatních evropských národů.

Mohli bychom říct, že v současnosti jsou vztahy Čechů a Němců na úrovni individuální velmi dobré, nicméně některé skupinové stereotypy stále přetrvávají a česko-německé vztahy se velmi často promítají v různých veřejných debatách o událostech souvisejících s druhou světovou válkou, odsunu Němců po válce, tzv. Benešovými dekrety.

---

¹MACHÁČEK PAVEL, *Cesta Čechů a Němců ke dnešku*, 1. vydání, Nakladatelství AVENTINUM, s. r. o., 2002, s. 7, ISBN 80-7151-199-4.

V současné době probíhá spolupráce mezi Českou republikou a Německem, jednak z důvodu výhod vyplývajících ze sousedství, ale také proto, že jsou obě země členy Evropské unie. Německo je významným dodavatelem zboží do České republiky a též významným odběratelem zboží.

1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Bakalářská práce se zaměřuje na charakteristiku nejdůležitějších historických, politických a sociálních milníků ve vývoji vztahů mezi Německem, dříve komunistickou Německou demokratickou republikou a demokratickou Spolkovou republikou Německo, a Československem, později Českou republikou v průběhu 20. a 21. století. Analýza těchto milníků probíhá v práci v časové posloupnosti.

Cílem je průzkum nejdůležitějších milníků ve vývoji česko-německých vztahů ve 20. a 21. století a dokumentace a základní analýza změn ve společnosti občanů České republiky a Spolkové republiky Německa. Práce se dále zabývá zjišťováním příčin změn vztahů mezi oběma zeměmi, jejich dopady na oblast politiky, ekonomiky, kultury, zákonodárství. V práci jsou také porovnávány změny v uspořádání obou států. Takovýchto prací, kde jsou rozpracovány nejdůležitější a rozhodující okamžiky evropských a světových dějin je málo. Účelem této práce je být přínosem v oblasti vývoje vzájemných česko-německých vztahů. Rozšíří tak povědomí o historických faktech nejen zájemcům o dějiny obecně, ale utřídí historický přehled o nejdůležitějších milnicích dějin, především lidem žijícím v Čechách, které leží v centru všeho historického i současného evropského dění.

Metodicky jsem postupovala od fáze zjišťování stavu zkoumané otázky v literatuře. Byla využita odborná tištěná literatura získaná z knižního fondu Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích. Některé informační materiály, které byly získány v novinách, se zabývaly vztahy mezi Českou republikou a Německem, Evropskou unií a historickým vývojem států Evropy. Většina z těchto novinových článků přispěla k získání kontaktů na osoby, které se zabývají česko-německými vztahy, nebo se jedná o emigranty v Německu. Dále byly využity elektronické zdroje, které měly za úkol doplnit ostatní použité materiály. Práce je analýzou nejdůležitějších vzájemných vztahů mezi oběma zeměmi ve 20. a 21. století. Práce se zabývá historickým, politickým a ekonomickým vývojem obou zemí v těchto dvou stoletích a způsobem, jak se tyto země v průběhu 20. a 21. století ovlivňovaly, dále tím, jaké jsou přínosy vzájemné spolupráce v současnosti.

Některé informace byly poskytnuty Mgr. Janem Kreuterem z Ministerstva zahraničních věcí České republiky. Jednalo se hlavně o informace, které se týkaly politické a regionální spolupráce mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo v současnosti. Tyto informace byly využity pro komparaci vztahů před rokem 1989 a současnými vztahy mezi Českou republikou a Německem. Příspěvek pana

magistra Kreutera byl velmi přínosný, protože neexistuje mnoho dostupných informací o současných česko-německých vztazích. Dále to byly informace spojené s aktuálními hospodářskými tématy mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo a obchodními vztahy mezi oběma zeměmi. Mgr. Jan Kreuter z Ministerstva zahraničních věcí České republiky poskytl krátký rozhovor, který se týkal současných česko-německých vztahů. Bohužel nemohl poskytnout kompletní informace, protože některé nejsou přístupné veřejnosti a jsou využívány pouze pro potřeby Ministerstva zahraničních věcí ČR. Důležitou osobou při psaní této práce byl JUDr. Vladimír Handl, CSc., odborník na česko-německé vztahy, přednášející na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, který poskytl odkazy na tematicky zajímavé knižní zdroje, které se týkaly hlavně současných vztahů mezi oběma zeměmi.

V některých fázích práce bylo obtížné dohledat přesné informace o některých tištěných zdrojích. Některé tištěné zdroje uvedené v projektu bakalářské práce bohužel nebyly dlouhodobě k dispozici a z tohoto důvodu nebyly v práci zahrnuty a využity.

Největší část práce byla věnována soustředěnému hledání a shromáždění informací z dostupných zdrojů literatury v knižní podobě a následnému porovnávání získaných faktů za účelem vytvoření komplexního přehledu nejdůležitějších milníků česko-německých vztahů 20. a 21. století. Důležitou kapitolou jsou rozhovory s osobnostmi, které mají s česko-německými vztahy svoje vlastní zkušenosti. Díky těmto rozhovorům je možné detailněji a lépe pochopit některé momenty česko-německých vztahů.

2 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA VÝVOJE VZTAHŮ MEZI ČECHY A NĚMCI

2.1 Vývoj vztahů mezi oběma národy na počátku 20. století

Vztah mezi Čechy a Němci byl od počátku velmi komplikovaný, na většinu událostí, které se mezi Čechy a Němci staly, nemohou Češi vzpomínat s radostí. My Češi a Lužičtí Srbové jsme poslední příslušníci západního slovanského národa, kteří ještě existují, ale Lužičtí Srbové pomalu vymírají.

Boje mezi příslušníky českého národa a německého národa byly téměř vždy velmi komplikované a z dnešního pohledu velmi brutální, proto měli Češi vždy obavy z dalšího vývoje vztahů s Němci.

„*Nemusíme se milovat ... potřebujeme se jen ... snášet*“ - to je výrok Josefa Kaizla², který je považován za jednoho z významných českých politiků té doby. Tímto citátem je možné označit vztah Čechů k Němcům na počátku 20. století. Do tohoto století vstupovaly oba národy s odlišnými nároky a stanovisky, které byly příčinou dalších bojů a vzájemných šarvátek. Některé příčiny takto napjatých vztahů byly česko-německé vyrovnání a neochota Němců spolupracovat s Čechy.³

Jedním z nadějných znamení doby pro budoucnost Evropy a světa byl zřetelný zájem všech zemí ve střední Evropě na budování vzájemných vztahů, které budou na dobré úrovni. Byl důležitý shodný zájem Rakouska, Německa a Česka, ale nebylo to vůbec jednoduché, protože nedostatečně zhojené rány z minulosti byly příčinou velkých a zdoluhavých komplikací ve vývoji pozitivních vzájemných vztahů. Některé významné události vedly k opětovné změně státních hranic mezi Československem, Německem a Rakouskem. Došlo k mnoha událostem, na které by národy nejráději zapomněly.⁴

2.2 Požadavky Němců po vzniku samostatného Československa

Dr. Edvard Beneš i prof. Masaryk se oba podíleli na událostech, které směřovaly ke vzniku samostatného Československa, ale jejich počínání nebylo vůbec snadné, protože hned po vzniku Československa, 28. 10. 1918, čeští Němci odmítli vznik samostatného státu a vyhlásili ve Vídni odtržení pohraničních oblastí a jejich připojení

---

²JOSEF KAIZL

³PETEROVÁ MARIE, *Němci v české karikatuře – proměna obrazu Němců ve 20. století*, Přerov, Nakladatelství Šárka, 2001, s. 32-35, ISBN 80-901755-9-7.

⁴KOSCHMAL W., NEKULA M., ROGALL J., *Češi a Němci: dějiny-kultura-politika*, Praha: Paseka, s. 57, ISBN 80-7185-482-4.

k Rakousku. Představitelé českých Němců nelegitimmně žádali, aby při jednání s Českým národním výborem měla schůzka podobu setkání dvou vlád, ale takové požadavky byly bez nejmenšího respektu k právu a k mezinárodním dohodám. Bylo to nepochopitelné i z toho důvodu, že Němci prohráli válku a jejich situace na mezinárodním poli byla velmi nevýhodná. Představy českých Němců o spojení Německa a Rakouska a připojení českých pohraničních území, kde žili čeští Němci, k Německu byly neuskutečnitelné. Spojenecké státy nemohly dovolit, aby došlo k opětovnému sjednocení Němců a vytvoření ještě silnějšího státu než před první světovou válkou. Němci se ve snaze o uskutečnění svého plánu opírali o tezi amerického prezidenta Wilsona, který ve svých bodech zahrnoval právo národů na sebeurčení, ale prezident Wilson tento bod chápal tak, že se vztahuje pouze na národy, které dosud neměly suverénní stát, nikoliv na menšiny v jiných státech. V březnu roku 1919 došlo ke generální stávce německých sociálních demokratů v Československu. Tato stávka měla celkem klidný průběh, jen v některých městech a obcích demonstranti strhávali státní symboly, fyzicky napadali české obyvatele, příslušníky policie a vojska. Stávka si vyžádala několik desítek lidských životů. Později němečtí nacionalisté upustili od otevřeného boje a přešli k organizování ilegálního hnutí odporu. V dubnu 1921 prezident Masaryk nabídl německým politikům opětovně vstup do vlády, ale ti odmítli. Masaryk tak chtěl dodržet slib československé vlády, že Němci nebudou zkráceni na svých legitimních právech. Dalším důkazem rovnoprávnosti Němců byl i zisk 72 mandátů ve volbách v roce 1920, což činilo více mandátů, než byl jejich proporční podíl na počet obyvatel. Na konferenci v Locarnu v roce 1925 byly potvrzeny hranice Německa s Francií a Belgií a uzavřeny arbitrážní smlouvy mezi Německem a Polskem a Německem a ČSR. Těmito dohodami bylo českým Němcům jasné, že změny jsou nemožné, ale na druhou stranu jim bylo jasné, že jejich legitimní práva nejsou zkracována, a tak někteří umírnění politici byli ochotni vstoupit do vlády. Tento krok bylo možné chápat jako pozitivní přístup Němců k existenci Československa. ČSR tak bylo jediným nástupnickým státem, kde byli politici z německé menšiny členy vlády.⁵

2.3 Postoje T. G. Masaryka

Názory a postoje významných představitelů Československa jsou nezbytnou součástí při analýze problematiky česko-německých vztahů, protože právě tito

---

⁵MACHÁČEK PAVEL, *Cesta Čechů a Němců ke dnešku*, 1. vydání, Nakladatelství AVENTINUM, spol. s r. o., 2002, s. 40-44, ISBN 80-7151-199-4.

představitelé byli významnou autoritou a měli velkou zásluhu na vzniku Československa po 1. světové válce a vývoji Československa a spolupráci se zahraničními zeměmi po jeho vzniku. Jejich názory jsou nezbytné k tomu, abychom si byli schopni uvědomit, jakým způsobem bylo v době 20. a 30. let nahlíženo na německé obyvatele.

Při charakterizování vztahů a postojů významných představitelů Československa je nutné poukázat na skutečnost, že jejich dlouhá nepřítomnost ve vlasti způsobila, že jejich schopnost orientovat se v domácí situaci nebyla ze začátku přesná. Masaryk byl ovlivněn americkým „duchem“ a Beneš spíše tím francouzským. Jedno měli ale společné, a to byl pocit satisfakce vzbuzující sebejistotu. Oba byli přesvědčeni o tom, že musí být vytvořen stát opírající se o humanitu a demokracii. Za hlavní nebezpečí považovali monarchismus a politický katolicismus.⁶

Tomáš Garrigue Masaryk byl člověkem, který významným způsobem zasáhl do českého politického dění a věřil, že klíč k řešení české otázky je její univerzální humanitní obsah a pochopení české národní minulosti. Jeho velkou výhodou byla znalost českého i německého prostředí a také to, že si dokázal zachovat kritický postoj k Čechům. Na rozdíl od většiny jeho vrstevníků bylo jeho češství více racionální než emocionální, a proto mohl dobře vidět i negativní stránky českého nacionalismu, s nímž se pustil do boje už v roce 1886, kdy se šetřil spor o tzv. Rukopisy, domnělé staročeské památky, které byl „objevené“ v 1. polovině 19. století. V tomto boji prokázal, jak byl morálně silný, když musel čelit hrubým, nevybíravým útokům téměř celé české veřejnosti. Z Masarykova pohledu bylo nejpokrokovějším obdobím česká reformace, která pro něj představovala základní tradici, na kterou pak navázalo národní obrození. Při tom kladl důraz na to, aby samostatnost připustili a chtěli sami Němci. Počítal s tím, že ji přijmou tehdy, pokud mezi námi nastane spravedlivá a rozumná dohoda. Možnost mocenského řešení české otázky proti Němcům Masaryk nepřipouštěl, touto cestou se dal až za světové války, ale jeho víra ve vyřešení české otázky česko-německým smírem byla otřesena již před válkou. V tom okamžiku se Masarykův postoj k Rakousku začal měnit a začal stupňovat svůj politicko-mravní odpor k rakouskému režimu, protože Rakousko považoval za nereformované a rychle upadající do područí německé říše. V době války začal bojovat za samostatný národní stát, protože pochopil, že v Rakousku-Uhersku není možné očekávat pozitivní rozvoj českého národa a že říši je

---

⁶NADACE BERNARDA BOLZANA, *Češi a Němci – historická tabu, Tschechen und Deutsche – historische Tabus*, 1. vydání, Praha, Nakladatelství Prago Media, 1995, s. 72-77, ISBN 80-901533-2-1 (1855-003-95).

nemožné reformovat a že od Němců nelze očekávat změnu říše v demokratický stát, kde si budou všechny národy rovny.⁷ Jeho hlavní zásluhou bylo, že se česká otázka postupem času stala i mezinárodní otázkou. Říkal, že proti všenecke střední Evropě musí spojenci postavit svou svobodnou střední Evropu. Zásady uspořádání nového Československa byly vymezeny ve Washingtonské deklaraci z 16. října 1918, jejímž byl autorem. Hlásil se k myšlenkám demokracie, která bude moderní. Na druhou stranu si uvědomoval, že úzce nacionální řešení má své pozitivní i negativní stránky, proto v deklaraci připustil i možnost federalizace svobodných národů střední a východní Evropy, pokud to budou považovat za správné řešení.⁸

2.4 Problematika sudetských Němců a jejich vysídlení

Vysídlení sudetských Němců z Československa bylo centrem zájmu československé vlády, které se podařilo dosáhnout svého požadavku na konferenci v Postupimi, která se konala v srpnu roku 1945. Schválením tohoto požadavku na konferenci bylo dosaženo schválení organizovaného transferu občanů německé národnosti. Klíčová byla formulace XIII. hlavy Zprávy o třístranné konferenci v Berlíně (Postupimi). Ve formulaci stálo, že tři vlády prozkoumaly německou otázku po všech stránkách a dospěly k závěru, že německé obyvatelstvo, které zůstává v Polsku, Československu a Maďarsku, bude nutné odsunout do Německa. Bylo dosaženo dohody, která říkala, že odsun musí proběhnout spořádaně a lidsky. S průběhem takového odsunu souhlasil i prezident Beneš. Došlo k odsunu více než 3 milionů sudetských Němců bez ohledu na jejich původ a politickou příslušnost. Byl jim zabaven jejich soukromý majetek v celkové hodnotě více než 265 miliard německých marek. Při odsunu, který musel proběhnout velmi rychle, si s sebou mohli vzít jen osobní zavazadlo o celkové hmotnosti maximálně 30 kilogramů. Mnoho odsunutých lidí zemřelo při samotném transportu nebo v důsledku vyčerpání v táborech či pochodech smrti. Velké množství jich spáchalo sebevraždu.⁹

Tomuto odsunu ale v minulosti předcházela tzv. divoký odsun – to bylo svévolné vyhánění. Toto vyhánění, které následovalo po skončení 2. světové války, bylo zásadně

---

⁷ MACHÁČEK PAVEL, *Cesta Čechů a Němců ke dnešku*, 1. vydání, Nakladatelství AVENTINUM, spol. s r. o., 2002, s. 35-36, ISBN 80-7151-199-4.

⁸ MENCL VOJTĚCH, HÁJEK MILOŠ, OTÁHAL MILAN, KADLECOVÁ ERIKA, *Křižovatky 20. století – Světla místa v nejnovějších dějinách*, 1. vydání, Praha, Naše vojsko, 1990, s. 51-58, ISBN 80-206-0180-5.

⁹ BÖSE O., EIBICHT R.-J., *Die Sudeten-deutschen, Eine Volksgruppe im Herzen Europas, Von der Frankfurter Paulskirche zur Bundesrepublik Deutschland*, München, 1989, Sudetendeutscher Rat, Jos. C. Huber KG, s. 78.

krajním mocenskopolitickým důsledkem myšlení, který pohrdal lidskou důstojností a základními právy v podmínkách, které byly dohodnuty na konci války.¹⁰ Na příslušníky německého národa se pohlíželo jako na národ, který beznadějně propadl nacismu, a na možnost demokratické obnovy Německa se hledělo velmi skepticky. Vůči Němcům se ozývaly radikální hlasy, a tak nemohla být řeč o případném smíření. Odsun německých obyvatel se stal historicky významným činem, který zřetelně a negativně ovlivnil vývoj česko-německých vztahů. Byl to čin, který měl rozhodnout konflikty mezi oběma národy, které přetrvávaly již od 19. století. Celá tato situace se vyhroutil za 2. světové války, kdy nacisté vystoupili s tím, že by chtěli zlikvidovat český národ. Tento jejich plán přispěl k posílení nacionalismu a zvýšení nenávisti vůči Němcům. Na české straně zmizela snaha o to, aby byla řešena otázka společného soužití s Němci, zmizelo i rozlišování Němců do jednotlivých skupin. Česká strana se sjednotila a všem Němcům dávala kolektivní vinu za utrpení, které Čechy potkalo. Události, které se staly v roce 1945, měly rychlý spád, což se projevilo i v odsunu Němců. Docházelo k tomu, že byly překračovány a porušovány základní zásady lidskosti, protože orgány, které měly odsun řídit, nebyly zcela stabilizovány. Majetek odsunutých Němců byl zabavován, řada Němců přišla o život. Odsun měl negativní dopad na obě strany. Němci byli vyhnáni ze svých domovů, Češi zase utrpěli ztrátu na své morální prestiži.¹¹

Průběh odsunu je často kritizován z řad vysídleneckých organizací. Odsuzují se „nelidské“ činy českého národa v průběhu samotného odsunu a „bezprávi“ dekretů prezidenta Edvarda Beneše. Samotný odsun začal 1. ledna 1946 ve spolupráci se spojeneckými okupačními a kontrolními orgány v Německu a pod dohledem Mezinárodního červeného kříže. Červený kříž měl za úkol zajistit to, aby bylo s vysídlení zacházeno humánním způsobem. I přes snahy o „hladký“ průběh odsunu, se s následky vysídlení rozsáhlých oblastí v pohraničí potýkal československý stát dlouhou dobu.¹²

---

¹⁰BAUER FRANZ, *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména, fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*, Praha: Mníchov: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku; Institutum Bohemicum Kultur- und Bildungswerk der Ackermann-Gemeinde, 1991, s. 184, ISBN 80-85241-96-X.

¹¹PETEROVÁ MARIE, *Němci v české karikatuře – proměna obrazu Němců ve 20. století*, Přerov, Nakladatelství Šárka, 2001, s. 68-69, ISBN 80-901755-9-7.

¹²HOUŽVIČKA V., NOVOTNÝ L., *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí, Sebeidentifikace a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd ČR, v. v. l., 2007, s. 23, ISBN 978-80-7330-109-5.

2.5 Historicko-geografický pohled na české pohraničí¹³

Stav současného pohraničí je výsledkem procesů, které formovaly naše území v průběhu dějin. Dějiny pohraničí jsou spojeny s dějinami státu a dějinami přilehlých oblastí a dalších států. Přeshraniční vztahy jsou tak vždy jednak projevem, jednak důsledkem fungování širšího vztahově a vývojově podmíněného systému. České pohraničí není a ani v minulosti až na výjimky nebylo specifickým homogenním územním celkem. Pro vývoj česko-německých vztahů byla z hlediska historicko-geografického pohledu na pohraničí důležitá léta 1848-1918, kdy docházelo k hledání a utváření hranic kulturně společenských. Jednalo se hlavně o jazykové a národnostní hranice. V období na počátku 20. století docházelo k vzrůstání mobility hlavně díky pohybu za prací, obyvatelé se koncentrovali ve městech a nově vytvářejících se průmyslových oblastech. Do roku 1945 na území českých zemí existovala funkčně diferencovaná, administrativními hranicemi vymezená území pohraničí, to znamená, že vedle sebe existovaly paralelně hranice politická - státní a hranice kulturní – etnická, jazyková. Z počátku nesouhlasný postoj českých Němců a jejich pokusy o oddělení v období vzniku Československa vedly k vytvoření dočasných samostatných německých oblastí v českém pohraničí. Těmito oblastmi byly Deutschböhmen, Sudetenland, Böhmerwaldgau a Deutschsüdmähren. Tento jejich postoj vyvrcholil v roce 1938 mnichovským diktátem a okupací pohraničí a v březnu roku 1939 rozbitím Československa a vznikem Protektorátu Čechy a Morava. Poprvé v historii českých dějin došlo k úřednímu vymezení hranice uvnitř státu, následně i hranice mezi Protektorátem a Slovenskem.

V období, které označujeme jako období nejnovějších dějin – především se hovoří o druhé polovině 20. století, představuje vývoj pohraničí Česka „revoluci v prostoru“. Od roku 1945, respektive 1938, kdy začalo docházet k rozsáhlým etnickým přesunům – př. útěk Čechů, vysídlení českých Němců a dosídlení původně převážně německého pohraničí, došlo ke splnutí významů politické i kulturní hranice (jazykové i národnostní), přičemž kulturní hranice i nadále zůstává v podobě historicko-geografické hranice, která vymezuje území pohraničí vůči vnitrozemí. Význam této hranice vzrostl v období studené války a v souvislosti s procesy následujícími – spuštění železné opony a vznik hraničního pásma. Důležité je, že kulturní hranice i železná

---

¹³JERÁBEK, DOKOUPIL, HAVLÍČEK, *Česká pohraniční bariéra nebo prostor zprostředkování*, 1. vydání, Praha, Akademia, 2004, s. 33-38, ISBN 80-200-1051-3.

opona zůstávají v podobě historicko-geografických hranic a významně ovlivňují hospodářské využívání krajiny i stav spojení přírody a společnosti.

Dalším významným mezníkem z pohledu pohraničí byl rok 1986, kdy došlo k obnovení podpory pohraničí. Podpora se ovšem týkala pouze jihozápadní hranice, tj. hranic se Spolkovou republikou Německo a s Rakouskem. Cílem bylo podpořit stabilizaci obyvatelstva prostřednictvím „řízené“ migrace i podpory individuální bytové výstavby, součástí státní politiky se také stala podpora rozvoje zaostávající občanské technické infrastruktury.

Novodobými mezníky ve vývoji českého pohraničí jsou roky 1989 a 1993, tj. rok pádu železné opony a rozdělení Československé federativní republiky. Díky pádu železné opony došlo k nástupu kvalitativně nových možností rozvoje při ní ležících území. Jednalo se především o západní pohraničí. Došlo také k posílení funkce česko-německého pohraničí coby mostu mezi centrálními regiony, tzn. mezi západní a východní Evropou. Funkce mostu se projevovala především nárůstem silničního provozu jako důsledek koncentračního hraničního efektu, ale tento důsledek neblaze pocítují obyvatelé těch příhraničních obcí, které leží na hlavních dopravních tepnách vedoucích k nejdůležitějším hraničním přechodům. Obyvatelé žijící v příhraničním prostoru vnímají procesy, které jsou spojené se změnou funkce státní hranice. Hranice mezi příhraničními regiony v česko-německém prostoru prošla výraznými historickými změnami a jejich funkce se měnily v závislosti na politickém dění v Evropě a v závislosti na stavu vzájemných česko-německých vztahů. Střídala se různá období, kdy hranice sloužily jako bariéra mezi sousedy, nebo naopak funkce hranic mezi oběma státy byla kontaktní. V současnosti hranice mezi státy samozřejmě existují, jsou přesně vyznačené, ale ke kontrolám na hraničních přechodech již nedochází z důvodu členství obou zemí v Evropské unii a členství obou zemí v Schengenském prostoru.

2.6 Sudetoněmecké krajanské sdružení

Velmi důležitým momentem z historického hlediska bylo období po druhé světové válce, kdy všichni doufali v trvalý mír. Toto období bylo klíčové z hlediska vývoje česko-německých vztahů, protože všichni doufali v mír mezi oběma národy. Bohužel se tak nestalo, protože v Německu vznikla dobře organizovaná skupina

odsunutých Němců, kteří cítili obrovskou nenávisť vůči Čechům a vytvořili Sudetoněmecké krajanské sdružení (v němčině Sudetendeutsche Landsmannschaft).¹⁴

Tato organizace je extremistická do dnešních dnů, její ideologie narušuje dobré sousedské vztahy. Hlavním cílem této organizace je zrušení tzv. Benešových dekretů. Působí na různých úrovních – od politických scén ve Spolkové republice Německo, Rakousko po Evropský parlament, Evropskou komisi a OSN.

Členové tohoto uskupení chtějí, aby Češi uznali protiprávnost a nemorálnost odsunu sudetských Němců po skončení 2. světové války, chtějí omluvu českého národa za tuto pro ně bolestnou a nešťastnou událost, která poznamenala velké množství lidí, protože museli žít po odsunu ve velmi těžkých existenčních podmínkách. Právní stránka německého odsunu po válce byla řešena dekrety prezidenta republiky, ale postupy při odsunu nikde právně ošetřeny nebyly.

Ideologie této organizace nepřipouští, že postavení Němců před rokem 1918 v zemích Koruny české bylo lepší než postavení samotných Čechů, akcentuje německé odmítání principu občanské společnosti a vznik demokratického Československa. Němci si přáli si oddělení území, na kterém žili, podporovali podmínky, které vedly k podepsání mnichovské dohody, podíleli se na zničení ČSR, když došlo k odtržení třetiny území a obyvatel. Později také podpořili odtržení Slovenska a Podkarpatské Rusi, měli podíl na vzniku Protektorátu Čechy a Morava a následně podporovali plán na likvidaci českého národa.

Sudetoněmecké krajanské sdružení funguje podle dostupných zdrojů dodnes a významné frakce tohoto sdružení je možné najít v německém Mnichově, Bonnu a v rakouské Vídni. Toto sdružení také provozuje knihovnu, která se specializuje na knihy se sudetoněmeckou tematikou.¹⁵

---

¹⁴MACHÁČEK PAVEL, *Cesta Čechů a Němců ke dnešku*, 1. vydání, Nakladatelství AVENTINUM, s. r. o., 2002, s. 10-15, ISBN 80-7151-199-4.

¹⁵[online]. [citováno 15. 10. 2011]. Sks-praha.com Dostupné z WWW: <<http://www.sks-praha.com/?Odkazy>>.

3 OBDOBÍ 1. A 2. SVĚTOVÉ VÁLKY A VLIV NACISMU NA ČESKO-NĚMECKÉ VZTAHY

3.1 Období 1. světové války a jeho vliv na česko-německé vztahy¹⁶

Rozdílný vztah k probíhající 1. světové válce zapříčinil prohloubení již vyhocených rozporů mezi Němci a Čechy jak v širším rámci Rakouska, tak i v českých zemích. Němečtí nacionalisté věřili, že jim válka umožní odbourat řadu práv, jichž se podmaněné národy během několika desetiletí pracně domohly, a nastolit neomezenou německou nadvládu. Jedním z vrcholů nátlaků Němců bylo předložení požadavků Německou národní radou pro Čechy, které měly za úkol posílit pozice Němců v českých zemích.

V červenci 1915 po vítězství německých vojsk u Gorlice došlo k zveřejnění návrhu vnitřního uspořádání Předlitavska a úpravu vztahů habsburské monarchie k Německu. Je důležité zdůraznit, že v tomto programu došlo k odmítnutí jakékoli federalizace, a tím i jakékoli státoprávních nároků českých politiků. Počítalo se se zavedením německého jazyka jako univerzálního státního jazyka. Dále se také požadovalo zákonodárné a správní rozdělení Českého království na oblast německou a německo-českou.

Národní program českých i rakouských Němců měl za cíl vypudit Čechy z jejich dosavadních pozic. Současně sílily jejich snahy o velkoněmecké sjednocení Rakousko-Uherska s německou říší. Hrozbu likvidace českého národního hnutí a tuhé germanizace českého národa si uvědomil i profesor Masaryk, který se svého času oddělil od programu mladočechů a jako spoluzakladatel České strany lidové zastával realistickou politiku oproštěnou od historismu.

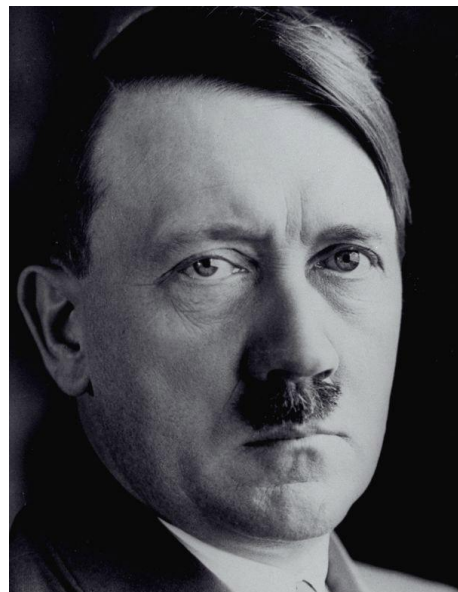
Masarykova koncepce vycházela původně z koncepcí Palackého a Havlíčka, kteří chtěli zachovat monarchii v zájmu existence českého národa i politické rovnováhy v Evropě, ale počátkem 20. století se Masarykův postoj začal proměňovat a kolísat mezi loajalitou k monarchii a odporem vůči ní. Nakonec se připojit k odporu, protože začal habsburskou monarchii považovat za slabou a nespolehlivou záruku národní existence a dospěl k přesvědčení, že se nedá věřit jejím slibům. Předpoklad, že v Evropě bude sílit tendence k demokracii a sociální revoluci, jej dovedl k úvahám o reálnosti vzniku a trvání samostatného československého státu.

---

¹⁶RICHTER KAREL A KOLEKTIV AUTORŮ, *Česko-německé vztahy v osudových okamžicích společné minulosti*, 1. vydání, Praha, Nakladatelství Rodiče s. r. o., 2003, s. 31-35, ISBN 80-86695-39-5.

3.2 Vznik nacismu a jeho charakteristika

Důležitým milníkem, který ovlivnil česko-německé vztahy, byl okamžik vzniku nacismu v Německu. K jeho vzniku došlo ve stejný okamžik, kdy vznikl fašismus v Itálii. Tyto směry měly stejné kořeny a obdobné programy. Jedním z důvodů vzniku této ideologie bylo zklamání z výsledku 1. světové války, ve které Německo utrpělo velkou ztrátu a patřilo mezi poražené státy. Na rozdíl od fašistů v Itálii byli fašisté v Německu mnohem nenávistnější vůči nepřítelům, protože jejich zklamání z výsledku války bylo mnohem větší.¹⁷

Síla dělnické třídy přiměla svého vůdce Adolfa Hitlera k tomu, aby svou organizaci nazval Národně socialistická německá dělnická strana (NSDAP).

Německý fašismus zdůrazňoval ve svém programu expanzivní šovinistické cíle, jakými byly – zlomení mocenského postavení Francie, zničení Sovětského svazu, ovládnutí národů východní poloviny Evropy a dovedení německého národa ke světovládě. Za zdroj veškerého zla a problémů nacistická ideologie považovala Židy a marxisty.

Je nezbytné připomenout, že během dvacátých let byli nacisté velmi slabí, ale v letech, kdy vrcholila hospodářská krize, postupně začali nabírat na síle a postupně se vypracovali k pozici největší německé strany. V roce 1932 získali 37 % hlasů, což z nich udělalo velmi významnou a silnou stranu. Oddíly NSDAP se postupně rozrostly na 300 tisíc mužů, kteří měli za úkol týrat a vraždit své politické protivníky.

Červenec 1932 byl pro nacisty vrcholem vlivu, který byl vystřídán poklesem. Nacisté věděli, že získáním parlamentní většiny se k moci nejsou schopni dostat. Nakonec se jim podařilo dosáhnout parlamentní většiny podobně jako v Itálii – došlo k zaslepení stran pravice a středu, protože vůdci těchto stran měli z Adolfa Hitlera strach, proto se rozhodli s NSDAP jednat o jejich účasti ve vládě. NSDAP ale nebyla spokojena s pouhou účastí, chtěla mít ve vládě vedoucí pozici, což se jí nakonec podařilo. 30. ledna 1933 byl Adolf Hitler jmenován prezidentem Hindenburgem říšským kancléřem. Ministři v Hitlerově vládě byli většinou konzervativci, ale nacistům

¹⁷*Adolf Hitler* [online]. [citováno 3. 3. 2012]. Topnews.in Dostupné z WWW: <<http://www.topnews.in/people/adolf-hitler>>.

se v poměrně krátké době podařilo potlačit všechny demokratické svobody a nastolit tvrdou totalitní diktaturu.¹⁸

Vítězství nacistické strany NSDAP znamenalo hlubokou krizi a bankrot všech buržoazních stran v Německu. Nedošlo pouze ke krizi buržoazních stran, ale také k těžké krizi a selhání dělnického hnutí. Protože v této době byli komunisté a sociální demokraté ve spojení stejně silní jako nacisté, stávali se nejčastějším objektem tzv. hnědého teroru. Jejich problém však spočíval v tom, že se nebyli schopni včas spojit a postavit proti nacistům. Důsledkem toho nebyli schopní vytvořit společný program, jak řešit tuto těžkou krizi.

Velkou chybou ze strany komunistů také bylo, že velmi dlouho podceňovali sílu a posléze vzestup fašismu. Ze strany komunistů a celé Kominterny byl fašismus považován pouze za přechodný jev, který nemůže ovlivnit či změnit celkový vývoj. Prohlubující se hospodářská krize je v názorech utvrzovala. Komunisté za podmínku vítězné proletářské revoluce považovali získání většiny dělnictva, takže sociální demokraté pro komunisty představovali stejné zlo jako fašismus. Svůj boj proti sociálním demokratům a fašismu nazývali „sociálfašismus“. Z tohoto důvodu se komunisté nemohli včas se sociálními demokraty dohodnout při řešení otázky fašismu.¹⁹

3.3 Vliv nacismu na život národů

Rozsah teroru a bestialita nacistů neznala mezí. Docházelo k hromadnému vraždění lidí, jejich zatýkání, zranění a posílání do koncentračních táborů. Do koncentračních táborů byli nejčastěji posíláni otevření odpůrci režimu, kterými byli především komunisté a sociální demokraté. To však nebylo nic proti stupňujícímu teroru, který nastal v době války, kdy docházelo k vyvražďování miliónů lidí, jednalo se především o Židy a příslušníky slovanských národů.

Nacistická ideologie ovlivnila celý národ, protože prostoupila všemi sférami společenského a soukromého života lidí. Vyznačovala se hlavně absolutním nerespektováním demokracie, kultem vůdce a kultem války. Ideologie prostoupila i do

---

¹⁸HÁJEK MILOŠ A KOLEKTIV, *A Summary of contemporary history II. 1929-1939, Part Four – The Period of the Preparation for the Second World War (1933-1939), Přehled nejnovějších dějin – II. 1929-1939. Část čtvrtá. Období příprav druhé světové války (1933-1939)*, Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1968, s. 65-67.

¹⁹MENCL VOJTĚCH, HÁJEK MILOŠ, OTÁHAL MILAN, KADLECOVÁ ERIKA, *Křižovatky 20. století – Světla místa v nejnovějších dějinách*, 1. vydání, Praha, Naše vojsko, 1990, s. 97-101, ISBN 80-206-0180-5.

oblasti věd jakými byly biologie, genetika a antropologie. Jejich hlavním úkolem bylo zdůvodnit pavědecké rasové teorie. Sami Němci byli vychováváni tak, aby pohrdali příslušníky ostatních národů a to zejména Slovany, Židy, barevnými rasami.

Nacisté potlačovali svobodný tisk, veřejně pálili knihy Židů, levicových a demokratických spisovatelů. Velké množství předních vědců a umělců muselo ze strachu před nacisty uprchnout. Jmenovat za všechny můžeme Alberta Einsteina, Thomase a Heinricha Manna, Liona Feuchtwangera.

To, že německý národ postupně podlehl nacistické ideologii, bylo obrovskou tragédií. Německý fašismus se ukázal být vnitřně silným režimem, který se dokázal udržet ve vedoucím postavení po celých dvanáct let, a padl až pod tíhou těžkých válečných porážek, které měly na vývoj Německa podstatný vliv.²⁰

S tímto terorem je spojeno přijetí Norimberských zákonů. Tyto zákony, které bezesporu vytvořily obrovskou propast mezi německým a židovským národem, zabraňovaly dalšímu pronikání cizích ras do německého národního celku. Židé byli vyřazováni z politického života německého národa a způsob, jakým s nimi bylo jednáno, byl neomluvitelný. S tímto obrovským terorem je spojeno opět jméno Adolf Hitler, který byl hlavním iniciátorem při vyhlazování Židů. Hitler byl totiž přesvědčený, že v habsburské monarchii vládne chaos, který byl zaviněn různými národnostmi zastoupenými v Říšské radě. Recept na to, jak zabránit chaosu, spočíval v tom, že se mezi národy zavede všeobecné, rovné a stejné právo. Hitler se zde inspiroval od německých nacionalů a zapřísáhlých antisemitů. Příkladem inspirace spočíval v tom, že každému Cikánovi bylo vytetováno číslo na pravé ruce. V praxi byl tento způsob „značení“ využit v koncentračních táborech Třetí říše. Pokud chtěl Hitler své myšlenky prosadit, věděl, že se musí stát politikem v zemi, která k nim nebyla hluchá, a tou zemí se stalo Německo. Dnes již nemůžeme s určitostí říct, jestli by se vše vyvíjelo jinak, kdyby byl přijat na studia na vídeňskou akademii nebo kdyby nastoupil do práce v opeře. O Hitlerovi se tvrdilo, že byl ke každé práci nepoužitelný, ať se jednalo o povolání malíře pohlednic, nosiče zavazadel nebo jiných povolání. O Hitlerovi je známé také to, že nastoupil jako dobrovolník do německé armády v první světové válce, kde byl vážně zraněn po zasažení yperitem.²¹

---

²⁰MENCL VOJTĚCH, HÁJEK MILOŠ, OTÁHAL MILAN, KADLECOVÁ ERIKA, *Křižovatky 20. století – Světla místa v nejnovějších dějinách*, 1. vydání, Praha, Naše vojsko, 1990, s. 101-104, ISBN 80-206-0180-5.

²¹SEEMANN RICHARD, *Cesta do Wannsee*, 1. vydání, Vimperk, Akcent, 2008, s. 9-11, ISBN 978-80-86057-51-4.

3.4 Vliv vztahu Sovětského svazu a Československa na vývoj česko-německých vztahů před 2. světovou válkou

Jak bude postupovat Sovětský svaz během celé záříjové krize, bylo celkem jasné. Postup byl určen zásadním prohlášením komisaře Litvinova v Moskvě a potom také v Ženevě. Německý velvyslanec von Schulenburg mluvil se zástupcem komisaře pro zahraniční věci Poťomkinem a pak také s Litvinovem. Poťomkin byl seznámen s tím, že důležitou roli hraje v těchto vyjednáváních lord Runciman, který má za úkol přemluvit pražskou vládu k ústupkům, které by byly přijatelné pro Berlín. Pokud by nedošlo k vzájemné dohodě mezi pražskou vládou a Berlínem, bude válka nevyhnutelná a nebude to vina Německa. Von Schulenburg zjišťoval, co si Litvinov myslí o válečném konfliktu s Československem a jestli by případně některé státy přišly Československu na pomoc. Podle dostupných informací ministr zahraničních věcí Litvinov odpověděl takto: „*Nechte toho, Československo se bude rvát až do posledního vojáka, Francie je povinna okamžitě pomoci, Anglie i proti vůli Chamberlainově bude donucena zakročit a SSSR je rozhodnut splnit do posledního písmene své závazky k Československu.*“²²

Závazky SSSR vůči Československu byly vázány na pomoc Francie, protože Francie byla zavázána jít na pomoc Československu nezávisle, ale pomoc SSSR Československu byla závislá na pomoci Francie. SSSR byl připraven splnit všechny závazky vůči Československu v případě vypuknutí války. Když měl ministr Litvinov charakterizovat vytyčení konkrétní pomoci, tak pokládal za nezbytnou poradu představitelů armád sovětské, československé a francouzské. Sovětský svaz se chtěl válce vyhnout, a proto navrhl po anšlusu Rakouska k Německu poradu zástupců tzv. mírumilovných států, tzn. poradu SSSR, Velké Británie a Francie. Předpokládal, že by tato porada byla morálně podpořena i ze strany USA, konkrétně prezidenta Roosevelta. Litvinov se domníval, že pokud se bude jednat rychle a správně, tak by to mohlo zdržet Hitlera od vojenského „dobrodružství“. Litvinov se rozhodl tyto možnosti projednávat s Bonnetem za Francii a s De la Warrem za Anglii a nakonec učinil prohlášení. Jeho prohlášení bylo ale ve francouzském tisku interpretováno tak, jako by se Sovětský svaz snažil vyhnout všem svým závazkům, proto musel učinit v Ženevě další prohlášení, které jasně říkalo, že Sovětský svaz je připraven splnit všechny své závazky. Kvůli těmto závazkům se SSSR zdržel veškerých zásahů do jednání československé vlády se sudetskými Němci, protože tato jednání považovat za vnitřní záležitosti Československého státu.

---

²² LITVINOV, ministr pro zahraniční věci SSSR

Sám prezident Beneš neměl pochybnosti o postupu Sovětského svazu, byl si jist, že závazky vůči Československu budou splněny. Během prvních dvou týdnů měsíce září 1938 byl Beneš ve styku s vyslancem SSSR Alexandrovským a navzájem se o průběhu krize informovali. Když bylo jasné, že Anglie a Francie válku nechtějí a jsou schopny obětovat Československo, tak prezident Beneš položil moskevským představitelům dvě klíčové otázky. První se týkala Francie. Beneš se ptal, co učiní SSSR, pokud se Francie „vzpamatuje“ a pozná, o co Hitlerovi jde. Druhá se týkala také Francie. Beneš se dotazoval na to, co by učinil Sovětský svaz v případě, že by Francie definitivně odmítla splnit své závazky vůči Československu. Odpovědi na tyto otázky prezident Beneš dostal hned následujícího dne. Na první otázku mu bylo odpovězeno tak, že pokud vyplní Francie svoji povinnosti k Československu, tak SSSR vyplní své povinnosti vůči Československu do všech důsledků. Odpověď na druhou otázku byla taková, že pokud dojde k válce mezi Německem a Československem a Německo bude útočníkem, ale Francie nevyplní své závazky vůči Československu, tak by Sovětský svaz žádal, aby se vláda Československa obrátila na Společnost národů. Pokud by Společnost národů rozhodla většinově o tom, že má Sovětský svaz Československu pomoci, tak by tak SSSR učinil. Prezident Beneš naznačil Alexandrovskému, že tato možnost by byla pro Československo málo, protože na jednání Společnosti národů by mohlo dojít k průtahům, které by situaci Československa ještě více zkomplikovaly. Beneš požadoval, aby Sovětský svaz jednal rychleji. Moskva na tento požadavek zareagovala tak, že poslala Československu oznámení. V tomto oznámení stálo, že SSSR stačí, kdyby Československo podalo stížnost proti útočníkovi do Ženevy a oznámilo to SSSR, který by se tím cítil povinen jít na pomoc.²³

3.5 Příprava cesty k rozbití ČSR

Dalším důležitým milníkem ve vztahu mezi Československem a Německem bylo období let 1938-1945. Toto období je považováno za jedno z nejobtížnějších, ne-li nejobtížnější v historii obou zemí.

Pokud bychom chtěli v krátkosti vystihnout a zhodnotit vývoj situace v odtrženém českém pohraničí v letech 1938-1945, byl by to problém velice složitý a obsáhlý. I když existuje relativně dobře zachována pramenná základna, nebyly tyto prameny stále ještě dostatečně prozkoumány – zvláště se jedná o ty, které jsou uloženy

---

²³BENEŠ EDVARD, *Mnichovské dny – Paměti*, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1968, s. 310-324.

v zahraničí, zvláště pak v Německu – a zhodnoceny, především v celkovém kontextu středoevropských dějin. Existují ale dva dílčí problémy, které byly zpracovány důkladně. Prvním z nich je problematika Mnichova, která se zabývá všemi jeho příčinami a důsledky, druhým pak konec druhé světové války, s tím související proces osvobození v roce 1945, obnovení Československa a řešení otázky sudetských Němců na území Československa.²⁴

Hlavní údernou formací, která měla za úkol začít s přípravami k rozbití Československa, byla „Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei“, jejímž významným představitelem byl Konrad Henlein. V roce 1933 byl Henlein přijat samotným Adolfem Hitlerem a byl jmenován novým sudetoněmeckým vůdcem. Henlein v témže roce vytvořil Sudetoněmeckou vlasteneckou frontu a ta se stala jedinou politickou organizací, která se mohla v ČSR scházet a jejímiž členy byli nacisticky smýšlející Němci. V roce 1935 se Sudetoněmecká vlastenecká fronta změnila na Sudetoněmeckou stranu. V parlamentních i senátních volbách získala ohromujících 67,5% hlasů českých Němců. Henlein dosáhl významného úspěchu a také často začal jezdit do Anglie, kde před politiky a novináři hrál divadlo o tom, jak jsou sudetští Němci utiskováni. Tato nepravdivá kampaň mu přinesla úspěch, protože česká vláda podobnou propagandu nekonala a západní mocnosti proto uvěřily všemu, co Henlein řekl. Důsledkem byl Mnichov, který ovšem souvisel i s dalšími událostmi.²⁵

3.6 Mnichovská dohoda

Události spojené s Mnichovem, kdy se představitelé čtyř států – Německa (v čele Hitler), Itálie (Mussolini), Francie (Daladier) a Velké Británie (Chamberlain) dohodli o budoucnosti ČSR, ale bez přítomnosti ČSR, byly bolestným obdobím Československa. Obyvatelé Československa cítili pokoření, ponížení a pocit bezmoci. Bylo to období těžké, které hluboce ovlivnilo vývoj celého státu a změnilo do hloubky mezilidské vztahy a morální cítění většiny obyvatel.

O dějinách pohraničí v období více než šesti let, což byla doba, kdy území ČSR bylo nejdéle okupované, se však téměř mlčí. Nedošlo k celkovému pokusu o podání celkového obrazu dějin pohraničí v tomto období ani z české, ani z německé strany. Zdá

---

²⁴KURAL VÁCLAV, ŘEZÁNKOVÁ IVONA, *Cesta do katastrofy, Československo-německé vztahy 1938-1947*, Vrútky, Ústav mezinárodních vztahů za podpory nadace Konráda Adenauera, NADAS-AFGH s. r. o., s. 43-45, ISBN 80-901301-7-8.

²⁵MACHÁČEK PAVEL, *Cesta Čechů a Němců ke dnešku*, 1. vydání, Nakladatelství AVENTINUM, spol. s r. o., 2002, s. 44-46, ISBN 80-7151-199-4.

se, že se čeští i němečtí historici vzdali úmyslu toto složité a bolestné období prozkoumat a zpracovat, i když o jeho zásadním významu nemůže být pochyb.²⁶

Mnichovská smlouva z roku 1938, tj. odtržení německého pohraničí od republiky, bylo uvítáno sudetskými Němci s bouřlivým nadšením. Tisíce českých rodin utíkají z pohraničí do nitra země. V Sudetech je zaveden nový nacistický pořádek. Dochází k zatýkání zrádců národa a jsou posíláni do koncentračních táborů. Je zničen svobodný demokratický tisk, jsou rozpouštěny samosprávné orgány a spolky.²⁷

Ještě předtím, než došlo k samotnému Mnichovu 29. a 30. září roku 1938, tak byl do Československa vyslán na misi lord Runciman, který na území Československa byl od 3. srpna do 16. září a měl za úkol pozorovat, zda je možné soužití Čechů a Němců na jednom území. Měl dělat prostředníka mezi československou vládou a Sudetoněmeckou stranou. Českoslovenští politici si byli vědomi negativních signálů, které vycházely z mise lorda Runcimana. Z jeho mise bylo patrné, že soužití Čechů a Němců na jednom území není možné. Došlo tak k otevřenému doporučení připojení Sudet k Německu. Takto to bylo uveřejněno i v anglických *The Times*. Německé rádiové stanice během srpna a začátku září 1938 hlásily informace o Runcimanově misi a přijímaly s nadšením každý článek a informace v britském a francouzském tisku. Oba tyto tisky se vyjadřovaly ve smyslu, že by se Praha měla vzdát území Sudet a ustoupit ve prospěch Berlína. 30. srpna ve vysílání *Radiojournalu* promluvil člověk blízký Edvardu Benešovi, Hubert Ripka, který uvedl, že československá vláda zůstává otevřena dohodě se sudetskými Němci. Na druhou stranu dával opatrně najevo, že se obává toho, jakým směrem se ubírá mise lorda Runcimana. Československo chtělo zajistit podmínky suverenity státu, nedotknutelnosti demokratického zřízení. Nicméně představitelům Československa bylo jasné, že Runciman a Chamberlain se rozhodli, že tyto podmínky suverenity a demokratičnosti státu budou ignorovány.

V srpnu 1938 došlo k setkání českých představitelů a Hitlera. Československo se snažilo navrhnout řadu kompromisů. Česká vláda předložila německé straně tzv. „čtvrtý plán“, který měl zaručovat téměř plnou nezávislost německo-jazyčným oblastem. Tento plán byl ovšem výsledek nátlaku Runcimanovy mise. Plán byl ze strany Sudetoněmecké strany Henleina odmítnut. 13. září došlo k vyhlášení stanného práva v osmi sudetských okresech a byla zakázána Sudetoněmecká strana. Naproti tomu Sudetoněmecká strana uspořádala velké shromáždění 19. září v typicky nacistickém stylu v Drážďanech.

---

²⁶BARTOŠ JOSEF, *Okupované pohraničí a české obyvatelstvo 1938-1945*, ČSPB, 1986, s. 12-18.

²⁷OLBERT FRANZ, PROUZA PETR, *Deutsche und tschechen – neue Hoffnung? Češi a Němci – nová naděje?*, 1. vydání, Praha, Nadace Bernarda Bolzana, Ackermann-Gemeinde, 1992, s. 39.

Tohoto shromáždění se zúčastnilo patnáct tisíc lidí. Z těchto kroků bylo jasné, že Němci chtějí Sudety, jinak vyhlásí válku. Německo vědělo, že má nad představiteli západních států – Velké Británie a Francie navrch, protože Hitlerovi bylo jasné, že jsou ochotni udělat téměř cokoli, aby se vyhnuli válce. V polovině září již byla otevřená propagandistická válka.

V září absolvoval britský premiér Chamberlain několik cest do Německa na jednání s Hitlerem. Po těchto jednáních začalo docházet ke stupňujícímu se nátlaku na československou vládu ze strany Velké Británie a také Francie. Ze strachu, že bude vláda dohnána ke kapitulaci, založila skupina poslanců Národního shromáždění neoficiální Výbor na ochranu republiky. K hlavním iniciátorům patřil i syn prvorepublikového ministra financí Ladislav Rašín. Ve svém proslovu na Radiojournalu zdůraznil, že je-li v sázce život národa, nelze smlouvat. To je možné považovat za stěžejní prvek krize. Britská vláda tento názor nesdílela a britský a francouzský velvyslanec oznámil prezidentovi Benešovi, že jejich země nepomohou Československu, pokud nepřijmou požadavky Hitlera. 21. září odpoledne se představitelé Československa s krajní neochotou rozhodli přistoupit k tomu, že odstoupí své německojazyčné území. Požadavky Němců se postupně stupňovaly, takže bylo nutné provést odsouhlasené oddělení Sudet co nejdříve. Bylo jasné, že jiné řešení není možné, protože se Francie a Velká Británie vyslovila tak, že Československu nepomohou. Hitler pozval na 29. září 1938 do Mnichova hlavní představitele tří mocností – za Itálii dorazil Mussolini, za Francii Daladier a za Velkou Británii Chamberlain. Nutno říct, že na konferenci byli přizváni také dva zástupci Československa, ale byli pouze „k dispozici francouzské a britské delegaci pro informativní účely“. K podepsání dohody došlo 30. září 1938 a osud Československa byl v rukou Německa. Německo si vymohlo skoro vše, co chtělo. S odsunem se začalo již 1. října.²⁸

3.7 Protektorát Čechy a Morava

*"Po tisíc let náležely k životnímu prostoru německého národa česko-moravské země."*²⁹ Touto větou začíná výnos říšského kancléře Hitlera, kterým byl oficiálně 16. března 1939 vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. Protektorát neměl žádnou státní

---

²⁸VAUGHAN DAVID, *Battle for the Airwaves*, 1. vydání, Praha, Radioservis, s. r. o., 2008, Cook Communication, a. s., s. 53-76, ISBN 978-80-86212-79-1.

²⁹HITLER ADOLF

povahu a stal se integrální součástí Třetí říše. Když došlo v březnu 1939 k obsazení zbytku již tak zničeného státu, tak cítili sudetští Němci velké uspokojení.

Dne 14. března 1939 v jednu hodinu po půlnoci došlo k osudovému okamžiku, který změnil vývoj československého státu. Říšský kancléř Adolf Hitler přijal československého prezidenta Emila Háchu a ministra zahraničí Františka Chvalkovského, aby jim oznámil, že se chystá za několik hodin obsadit zbytek českých zemí a připojit je k Velkoněmecké říši. Hitler byl při jednání s oběma klíčovými představiteli Československa nekompromisní a nepřipouštěl žádnou diskuzi. Jeho pravá ruka říšský polní maršál Hermann Göring hrozil, že pokud československá vláda na tyto požadavky nepřistoupí, Praha bude vybombardována.

Prezident neměl možnost dále vyjednávat, protože po odstoupení Sudet bylo Československo bez obranného systému opevnění bezmocné. Československo se nemohlo spolehnout ani na zahraniční pomoc. Prezident Hácha německý diktát s těžkým srdcem přijal, stejně jako československá vláda. Prezident byl obyvatelům Československa nucen tuto zprávu sdělit: *"Po delším rozhovoru s říšským kancléřem - po zjištění situace rozhodl jsem se prohlásit, že odevzdávám osud českého národa a státu s plnou důvěrou do rukou vůdce německého národa."*³⁰ V okamžiku, kdy tuto zprávu oznamoval československému národu, ještě netušil, že nacisté nebudou respektovat ani uzavřené dohody, ani mezinárodní právní normy.

O den později, tedy 15. března 1939, časně ráno vstoupila německá vojska na území takzvané druhé republiky. Na odpor se staví jen vojáci 3. praporu 8. slezského pluku v Místku. Německá armáda byla přijata zaťatými pěstmi českých obyvatel. Pouze v místech, kde žila silná německá menšina, byly německé okupační jednotky vítány s nadšením. Na nárožích ulic se objevovala vyhláška "Rozkaz pro obyvatele" o převzetí výkonné moci na území obsazené německou armádou - Wehrmachtem.

Ve čtvrt na osm večer přijel s pocitem vítězství Adolf Hitler na Pražský hrad. Hradní stráž vystřídali příslušníci jednotek SS. Následující den dochází k vydání "Výnosu o zřízení Protektorátu Čech a Moravy" na Pražském hradě. Osud Československa je na šest let, jeden měsíc a devatenáct dnů zpečetěn. K zániku Protektorátu Čech a Moravy došlo 5. května 1945. Z hlediska

---

³⁰HÁCHA EMIL

českých/československých dějin³¹ je/bylo období Protektorátu Čech a Moravy vnímáno jako období největšího československého ponížení.³²

Vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava se český národ stal součástí německé říše. Hitler využíval protektorátního průmyslového bohatství a práci lidí pro své válečné cíle. Území Protektorátu Čech a Moravy zabíralo přibližně plochu 49 000 km². Bylo to území, na kterém žilo asi 7,5 milionu obyvatel, z nichž bylo asi 250 000 německého původu. Bylo to území, které měl pod správou Konstantin von Neurath a byl podřízen přímo samotnému Adolfu Hitlerovi. Prezidentem Protektorátu byl na konci listopadu 1938 zvolen Emil Hácha. V čele protektorátní vlády stál na přelomu března a dubna 1939 Rudolf Beran, od dubna 1939 do září 1941 Alois Eliáš, od ledna 1942 do ledna 1945 Jaroslav Krejčí a po dobu několika týdnů v roce 1945 Richard Bienert. Vláda mohla uplatňovat svá suverénní práva pouze v souladu s politickými, vojenskými a hospodářskými zájmy Německa. Také důležité části ekonomiky spadaly přímo pod německou kontrolu.³³ Doba okupace a následně i Protektorátu byla obdobím, kdy lidé stáli před rozhodnutím, zda se postavit nacistům na odpor v zahraničním odboji či v domácím odboji. Bylo ale také hodně těch, kteří s Němci kolaborovali.³⁴

³¹Protektorát Čechy a Morava [online]. [citováno 3. 3. 2012]. Valka.host.sk Dostupné z WWW: <<http://valka.host.sk/obrazky/clanky/protektorat.jpg>>.

³²Rozhlas: devítka: [online]. [citováno 7. 1. 2012]. Rozhlas.cz Dostupné z WWW: <http://www.rozhlas.cz/devitky/1939/_zprava/553715>.

³³Böhmen und Mähren: [online]. [citováno 7. 1. 2012]. Dhm.de Dostupné z WWW: <<http://www.dhm.de/lemo/html/nazi/aussenpolitik/boehmenmaehren/index.html>>.

³⁴Rozhlas: devítka: [online]. [citováno 7. 1. 2012]. Rozhlas.cz Dostupné z WWW: <http://www.rozhlas.cz/devitky/1939/_zprava/558995>.

3.8 Vývoj česko-německých vztahů za 2. světové války

Za doby války se poměry v Protektorátu Čech a Moravy radikálně zhoršily. Češi nebyli považováni za plnoprávný národ. Existovala sice jakási protektorátní vláda s autonomní správou, ale měla velmi omezená práva. Nejdůležitější osobou v Protektorátu byl říšský protektor. Ze začátku války tuto funkci vykonával Konstantin von Neurath, kterému byla podřízena německá správa. Situace se začala zhoršovat v době, kdy do funkcí civilních úředníků byli dosazováni říšští Němci. Podle historiků nejkritičtější situace nastala jmenováním Reinharda Heydricha za zastupujícího říšského protektora. V této době totiž začala moc stále víc přecházet na služebny SS.

V době války docházelo k mocenskopolitickému útisku, který se projevil například zatčením, odsouzením a popravou ministerského předsedy Eliáše na přelomu roku 1941 a 1942. Druhá světová válka se dotkla také kultury, když 17. 11. 1939 došlo k uzavření pražské české univerzity a následnému uzavření českých vysokých škol. Překvapivé bylo, že se českému obyvatelstvu dařilo po materiální stránce ve válečné době relativně dobře. Docházelo k pravidelnému zásobování, lidé měli jistá pracovní místa, hodně se investovalo do průmyslu a platy byly na slušné úrovni. Všechny tyto kroky měly ale jistý význam. Hitler nechtěl, aby byla narušena produkce zbrojního průmyslu, proto byla situace v protektorátu na relativně únosné úrovni, ale netýkalo se to všech sfér společnosti. Národní socialisté činili proti české inteligenci takové kroky, aby otrásl českým sebevědomím a rozdělili národ. Tyto jejich plány ale nedospěly dál než do stádia písemných návrhů, avšak tyto písemné návrhy nesly silné znaky opovržení lidskými právy. Hovořilo se v nich o „rozdělení prostoru“, „germanizaci“, „vysídlení“, „přenárodnění“ a „Sonderbehandlung“, což podle národně socialistického slovníku znamenalo „vyvraždění“.

Nejvýznamnější událostí česko-německých vztahů za druhé světové války byl atentát na Heydricha, který byl spáchán 27. května 1942. Tento atentát byl proveden agenti - parašutisty, kteří byli do Čech vysláni českou exilovou vládou, kterou vedl Edvard Beneš. Heydrich byl při tomto atentátu těžce zraněn a svým zraněním následně po několika dnech podlehl. Po atentátu došlo k okamžitému pátrání po útočnicích. Při hledání narazili národní socialisté na hornickou obec Lidice u Kladna. Pod záminkou, že obyvatelé této obce ukrývali pachatele, byli postříleni všichni muži, ženy a děti byly odvečeny a vesnice byla zničena. Lidice se staly symbolem nejen pro Čechy, ale také pro všechny lidi, kteří odsuzují bezpráví a brutalitu. Obyvatelé Lidic nebyli za války

jedinými, kteří byli brutálně zavražděni. Cílem národně socialistické genocidy se stali Židé.

Po skončení války došlo k novému poválečnému uspořádání. Jelikož Slovensko bylo za doby války vazalským státem Hitlerovy říše a významnou soustředovací základnou wehrmachtu, tak s porážkou Německa byl Slovenský stát odsouzen k zániku. Jeho představitelé byli popraveni jako váleční zločinci. Výsledek války a vliv vítězů, především Stalinova Sovětského svazu a politika Benešovy exilové vlády v Londýně, vedly k tomu, že v roce 1945 ztratili sudetští Němci vlast a slovenští a čeští obyvatelé svobodu, protože došlo k významné politické změně.³⁵

---

³⁵BAUER FRANZ, *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména, fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*, Praha: Mnichov: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku; Institutum Bohemicum Kultur- und Bildungswerk der Ackermann-Gemeinde, 1991, s. 178-180, ISBN 80-85241-96-X.

4 OBDOBÍ PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE A 2. POLOVINY 20. STOLETÍ

4.1 Období po 2. světové válce v ČSR

10. května 1945 přiletěli do Prahy členové vlády v čele s předsedou Fierlingerem. O šest dní později byl vítán i prezident Edvard Beneš, který se vrátil z exilu. Mezinárodní uznání obnovy československé státnosti v hranicích z roku 1937 za druhé světové války nebylo samozřejmostí. Největší zásluhu na obnově hranic měli Edvard Beneš a Jan Šrámek. Další jejich snahy o osvobození ČSR vlastními silami za pomoci všech spojenců nebyly úspěšné. Ve vznikajícím bipolárním světě západní mocnosti posilovaly svou zodpovědnost v jiných částech světa než ve střední a východní Evropě, která se stala součástí sovětské sféry vlivu. Tuto skutečnost si většina českých demokratických politiků v roce 1945 neuvědomovala a nepovažovala ji za předzvěst pádu demokracie a nastolení komunistického režimu. Široké uznání si získaly názory, s nimiž souzněla například konvergenční teorie E. Beneše. Tato teorie vycházela z existence protifašistické východozápadní spojenecké aliance. Teorie předpokládala, že tato aliance bude mít dlouhodobou perspektivu i po skončení války a že nastane „dlouhá perioda vnějšího míru a spolupráce i vnitřního klidu“. Spolupráce měla vést k vzájemnému kladnému ovlivňování a sbližování Východu a Západu. Předpokladem bylo, že se klasická liberální demokracie udrží jen v USA a v evropských státech převládne demokratický socialismus nesovětského typu, na druhé straně se počítalo s tím, že SSSR se bude vyvíjet napravo a že zruší diktaturu proletariátu a zreformuje svůj režim demokratickými svobodami západního typu.³⁶

Po skončení války a návratu prezidenta a členů vlády z exilu bylo nejdůležitějším úkolem obnovení státních hranic a znovusjednocení Československa, které bylo za války rozděleno do několika státních útvarů. Československo si kladlo požadavky na Rakousko a dále chtělo připojení Lužice, Kladska a Ratibořska. Tyto požadavky nebyly vyslyšeny. Došlo k posunutí východní československé hranice na západ. Československo řešilo spor se SSSR o Podkarpatskou Rus již od roku 1944, ale spor byl vyřešen až v červnu 1945, kdy bylo území Podkarpatské Rusi připojeno k SSSR. SSSR na oplátku pomohl československé diplomacii v hraničním sporu s Polskem o území Těšínska, Oravy a Spiše.

Ihned po formálním ukončení války nemohlo dojít k nastolení právního státu, aniž by si osvobozené Československo prošlo tzv. přechodných revolučním obdobím.

---

³⁶HOUDA P., RATAJ J., *Československo v proměnách komunistického režimu*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica, Praha 2010, s. 12-13, ISBN 978-80-245-1696-7.

Území Československa bylo okupováno a částečně na něm proběhly frontové operace. V tzv. přechodném revolučním období se postupně začaly obnovovat základní složky československé státní moci. Jednou z nutných změn prošla státní správa, která byla za doby války složena z okupačních německých, maďarských a protektorátních úřadů a jejich ozbrojených složek. Tyto složky byly zrušeny a nahrazeny demokratickými ústavními, státními, politickými, společenskými a odborovými institucemi. Státní správa osvobozeného Československa se ale nestala racionalizovanou obnovou systému první republiky, jak v londýnském exilu předpokládal prezident Beneš i nekomunistické strany. V Košickém vládním programu byl prosazen návrh komunistů na zrušení původní struktury státního aparátu (zastupitelstva a zemské správy). Místo toho došlo k vytvoření nového typu lidově demokratického státního aparátu, jehož základním znakem byly národní výbory všech stupňů (místní, okresní a zemské). Ty měly vedle vlády v poválečném období sehrávat klíčovou úlohu a disponovat velkými pravomocemi. Až do ustanovení Prozatímního národního shromáždění neexistovala žádná kontrola výkonné moci. Velké množství národních výborů vzniklo již za okupace jako místní ilegální orgány odboje. Komunistická strana Československa brala výstavbu nového státního aparátu a proces očisty stávajícího aparátu a veřejného života jako příležitost jak ovládnout celou státní správu komunisty. Komunisté využili toho, že jejich straničtí partneři nestačili v řadě míst obnovit svou činnost, a tím došlo k posílení pozice KSČ. V roce 1945 získali komunisté v národních výborech ještě silnější pozice, i když všechny strany v Národní frontě měly být zastoupeny podle paritního klíče. V únoru roku 1946 bylo 46 % národních výborů obsazeno komunisty. Ostatní strany obsadily zhruba 40 % míst předsedů národních výborů všech stupňů.³⁷

4.2 Vztahy Československa s NDR a SRN

Úspěchy komunistů v ČSR vyvrcholily 25. února 1948, kdy prezident Beneš přijal demisi ministrů nekomunistických, a tím způsobil to, že se komunisté dostali k moci. Situace v Československu se zhoršovala, od konce 40. let do poloviny 50. let docházelo k vykonstruovaným politickým procesům s příslušníky nekomunistických stran.³⁸ Po vzniku dvou německých států v roce 1949 získaly vztahy Československa

---

³⁷HOUDA P., RATAJ J., *Československo v proměnách komunistického režimu*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica, Praha 2010, s. 13-14, ISBN 978-80-245-1696-7.

³⁸Jak přibližovat region přes hranice. Historicko-didaktické základy pro výuku. [online]. [citováno 25. 2. 2012]. Onlinemodule.eu Dostupné z WWW:

k Německu nový rámec. SRN a NDR představovaly dva rozdílné společenské systémy na půdě Německa. Kvalita vztahů mezi ČSR a NDR byla rozdílná od vztahů k SRN.

Pro Československo bylo ve vztazích k SRN velmi důležité to, aby získalo podporu lidově demokratických vlád v Polsku a v dalších zemích východní a jihovýchodní Evropy. Klíčová ale byla podpora Sovětského svazu. Tyto země jednoznačně ve „Varšavské deklaraci“ z 23. června 1948 odmítly separátní jednání o Německu v Londýně. Západní velmoci, bez pozvání SSSR v rozporu se závěry z Postupimi, připravovaly rozkol Německa. Také „Pražská deklarace“ z 21. října 1950 vyjadřovala jednotné stanovisko evropských lidově demokratických vlád k německé otázce. Byly odmítnuty plány USA a jejich spojenců na znovuvyzbrojování SRN. V roce 1955 se SRN stalo členským státem NATO a byla posilována politika militarismu. Vláda ČSR a i vlády států Varšavské smlouvy, která vznikla v roce 1955 jako obranné uskupení, militaristické záměry SRN energicky odmítaly. V únoru roku 1965 se k problematice vzájemných vztahů mezi SRN a ČSSR vyjádřil prezident Novotný a prohlásil, že ČSSR chce, aby vzájemné vztahy mezi ČSSR a SRN byly přátelské a opíraly se o zásady mírového soužití. Vývoj ve vztazích mezi Československem a SRN ale nebyl přímočarý. Politika SRN procházela změnami, které představovaly vážné problémy, které proměny ve vzájemných vztazích mezi oběma zeměmi ovlivňovaly. Jedním z problémů ve vývoji vztahů mezi ČSSR a SRN byl i fakt, že SRN odmítalo bezvýhradně odsoudit mnichovskou dohodu a výslovně uznat její neplatnost od samého počátku. Důležitá smlouva mezi SRN a ČSSR byla podepsána v prosinci 1973 v Praze. V této smlouvě bylo dosaženo toho, že Československá socialistická republika a Spolková republika Německo prohlásily mnichovskou dohodu z 29. září 1938 vzhledem ke svým vzájemným vztahům za nulitní.³⁹

Na konci 40. Československo uzavřelo důležité dohody o vzájemném přátelství a spolupráci s NDR. Diplomatické styky mezi představiteli NDR a ČSR byly navázány 18. října 1949 a navázání těchto vztahů bylo jasným znakem toho, že ČSR vidí v NDR přítele a spojence, který navždy ukončil imperialistickou politiku expanze a který zahájil zcela novou etapu přátelské spolupráce na základě rovnoprávnosti a vzájemném respektu. Dobře se vyvíjející vzájemné vztahy byly potvrzeny 23. června 1950 v Praze, kdy bylo podepsáno společné prohlášení, které obsahovalo zásady trvale přátelských

---

<<http://www.onlinemodule.eu/index.php?menu=41&PHPSESSID=df4a39d9ccb4d23f93415595286c7228>>

³⁹Německo ve strategických souvislostech [online]. [citováno 2. 3. 2012]. Ksl.wz.cz Dostupné z WWW: <<http://www.ksl.wz.cz/GrouslNemecko.htm>>.

vztahů a vzájemné spolupráce. NDR odsoudila mnichovskou dohodu a uznala její nulitu. Oba státy také prohlásily, že vůči sobě nemají žádné územní nebo hraniční požadavky a že přesídlení Němců po válce je neměnné, spravedlivé a konečné řešení. Obě země také potvrdily, že jejich společným cílem je udržení trvalého míru. Na začátku roku 1950 byla mezi oběma zeměmi podepsána první obchodní dohoda. Obě země se staly členy RVHP, což jim umožnilo prohlubovat vzájemnou spolupráci. V průběhu 50. a 60. let ČSR a NDR rozšiřovaly spolupráci ve velkém množství oblastí a upevňovaly svou součinnost při řešení mezinárodních otázek. Na začátku 60. let si země kladly jako prioritu právě řešení spolupráce v mezinárodních otázkách a řešení problémů národního hospodářství. Klíčovou smlouvou byla Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a NDR o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci. NDR tyto smlouvy uzavřela i s ostatními bratrskými státy. Tímto aktem se začlenila se do systému dvoustranných smluv socialistických zemí o přátelství a vzájemné pomoci, které v té době obnovily i všechny ostatní bratrské země.⁴⁰

4.3 Období po 2. světové válce v Německu, Německo pod kontrolou vítězů

Vítězné státy byly šokovány tím, jaká byla situace v koncentračních táborech, protože hrůza, se kterou se setkaly, překonala jejich nejčernější představy. Konec druhé světové války znamenal osvobození nejen pro zajaté obyvatele, ale také pro příslušníky německého národa, protože ti si konečně po bezpodmínečné kapitulaci, která byla podepsána 8. května 1945, mohli oddechnout od nekonečných nočních náletů, které vyvolávaly strach. Také mohli „slavit“ konce nacistického teroru, kterému byli také vystavováni. Je důležité připomenout, že národně-socialistický režim se v posledních měsících obrátil i proti vlastnímu německému obyvatelstvu. Žádný průmyslový podnik, nádraží či elektrárna, jiné životně důležité zařízení se nesmělo dostat neporušené do rukou spojenců. Tento rozkaz stanovil Hitler a byl šířen prostřednictvím místních nacistických velitelů. Teror, který byl namířen proti vlastnímu německému národu, mnoha lidem otevřel oči a oni konečně poznali pravou tvář národně-socialistické kultury. Šokující však bylo, že se na většině míst se slepou poslušností bojovalo až do posledního okamžiku, jak to žádalo heslo „VYDRŽET“ bez ohledu na to, že byli němečtí vojáci válkou vyčerpaní a ani nedisponovali dostatečným vybavením. Většina

---

⁴⁰DEMEK JAROMÍR A KOLEKTIV AUTORŮ, *ČSSR - NDR socialistická spolupráce*, Praha, 1978, Ústav mezinárodních vztahů, s. 38-44.

příslušníků německého národa stála za svým vůdcem do posledních chvil a 8. květen 1945 pro ně znamenal hlubokou porážku, nikoliv osvobození. Poznání, že porážka a osvobození jsou navzájem propojeny a že 8. květen v sobě skrýval zárodek lepších časů, se mělo dostavit až mnohem déle.⁴¹

4.4 Železná opona a její vliv na vývoj evropských států

V roce 1946 pronesl Winston S. Churchill na Westminsterské univerzitě v americkém městě Fulton ve státě Missouri projev, v němž zazněla metafora, jež se měla zanedlouho stát slavnou: „... *napříč celým kontinentem byla spuštěna železná opona. Za touto linií leží všechna hlavní města starých států střední a východní Evropy ... všechna tato proslulá města i s obyvateli svých zemí se ocitla v oblasti, kterou musím nazvat sovětskou sférou, a všechna jsou vystavena nejen té či oné formě sovětského vlivu, ale i vysoké a v mnoha případech rostoucí míře ovládnutí z Moskvy.*“⁴² Železná opona, o které Churchill mluvil se táhla 6800 km od Finska na severu až k Černému moři. Tvořena byla hranicemi satelitních států Sovětského svazu neboli – Polska, Československa, Maďarska, Bulharsko, Rumunska a sovětské okupační zóny ve východním Německu. Sovětský svaz podporoval komunistické vlády ve všech těchto zemích a také podporoval jejich militarizaci. Cílem Sovětského svazu bylo vytvoření nárazníkové zóny, která by jej ochránila před obávanou a domnělou západní agresí. Sovětský svaz také slíbil, že již nepřipustí opakování německého vpádu na své území, jako tomu bylo v roce 1941. Vpád z roku 1941 byl bolestnou událostí v dějinách SSSR, protože došlo ke zničení země a mnoho milionů lidí tehdy přišlo o život.⁴³

---

⁴¹WOLFRUM EDGAR, *Zdařilá demokracie – Dějiny Spolkové republiky Německo od jejích počátků po dnešek*, Brno, Barrister & Principal, 2008, s. 19-34, ISBN 978-80-87029-43-5.

⁴²WINSTON S. CHURCHILL, projev na Westminsterské univerzitě 1946, Fulton, Missouri.

⁴³GORDON L. ROTTMAN, *The Berlin Wall and the Intra-German border 1961-1989*, London, Osprey Publishing, 2008, s. 5, ISBN 978-1-84603-193-9.

4.5 Rozdělení Německa

V roce 1949 byla založena západoevropskými státy, USA a Kanadou Severoatlantická aliance (NATO). Jejím účelem bylo zajištění kolektivní bezpečnosti pro členské státy před hrozbou rostoucího sovětského zastrašování, jež naplno propuklo při blokadě Berlína od června 1948 až do května 1949. Tímto krokem SSSR dal jasně najevo, že chce vyhnat americké, francouzské a britské okupační síly z bývalého hlavního města uvnitř sovětské okupační zóny a navíc SSSR jednal v rozporu s Postupimskou dohodou z roku 1945. V červnu 1948 sovětské jednotky zablokovaly dálniční, železniční a říční spojení Německé spolkové republiky s Berlínem. Při tomto kroku ale nemohly přerušit vzdušné spojení, aniž by sestřelovaly letadla, a tak vznikl berlínský vzdušný most. Potraviny, uhlí, zdravotnické a jiné potřeby musely být

dopřít jen vzdušnou cestou a tento stav⁴⁴ trval po celou dobu blokády až do září 1949 – tzn. dokonce i poté, co byla blokáda v květnu odvolána, a příslušníci sovětských vojsk omezení trvající 322 dní zrušili.

Příčiny rozdělení Německa je třeba hledat v únoru 1945, kdy proběhla Jaltská konference a kdy byl ustanoven výbor pro rozdělení Německa, který měl rozhodnout, jestli dojde k rozdělení Německa do několika států, pokud ano, jaké budou hranice a jaké styky budou novým státům umožněny. Po skončení války došlo k rozpuštění německých centrálních správních orgánů a za civilní správu se stali odpovědní spojenečtí velitelé. V srpnu 1945 byla ustavena Spojenecká kontrolní rada, která měla za úkol dohlížet na správu země a vydávala řadu nařízení, která se týkala demilitarizace a denacifikace a vydávala direktivy pro každodenní civilní správu. Postupimská konference rozdělila Německo na čtyři okupační zóny – britskou na severozápadě, americkou na jihu, francouzskou na jihozápadě a sovětskou na východě, přičemž americká zóna sousedila částečně se sovětskou a Sověty ovládaným Československem. Některé části východního Německa – Pomořany, Slezsko, Gdaňsk a Východní Prusko, byly odstoupeny ve

⁴⁴Rozdělení Německa: [online]. [citováno 3. 3. 2012]. 2sv.mypage.cz Dostupné z WWW: <<http://2sv.mypage.cz/>>.

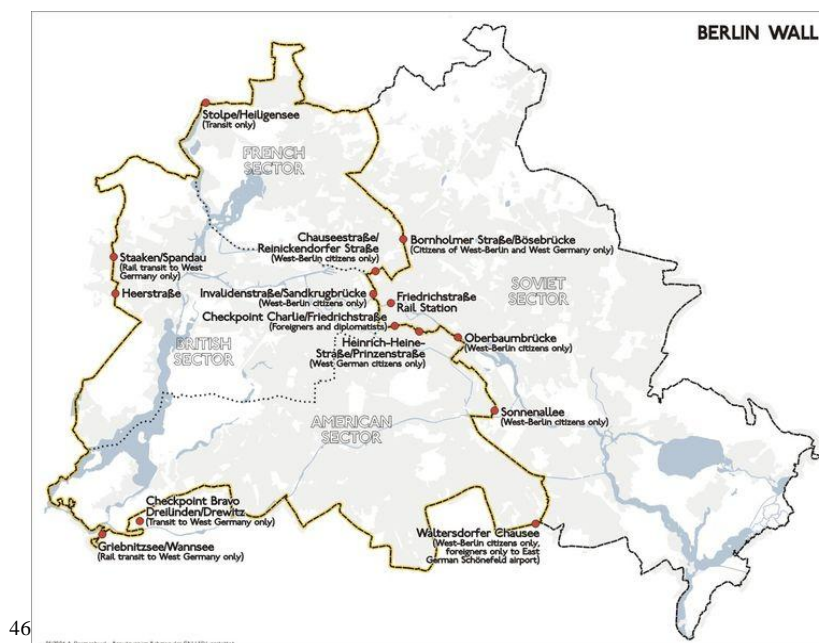
prospěch Polska. Došlo také k obnovení samostatného Rakouska. Území, ze kterého mělo vzejít západní Německo, mělo rozlohu 251 124 km² a území východního Německa vzniklo na ploše 108 298 km², přičemž obyvatelé východního Německa tvořili asi třetinu obyvatelstva západního Německa a také bylo tvořeno mnoha uprchlíky ze zemí odstoupených Polsku. Ve východním Německu existoval rozvinutý průmysl, západní část se zase mohla pyšnit daleko mohutnějšími zdroji, protože většina východoněmeckého průmyslového strojního zařízení byla v rámci poválečných reparací odvezena do SSSR. Německo bylo rozděleno zhruba podle starých zemských hranic. Linie hranice, či „stezka“ oddělovala zóny západních Spojenců od sovětské okupační zóny a byla často přizpůsobována na základě vzájemných dohod. Původně bylo zemí ve francouzské a americké zóně víc, ale od roku 1949 do roku 1959 byly některé z nich sjednoceny. Berlín byl rozdělen na čtyři okupační zóny, přičemž největší část získali Sověti, protože při dobytí celého města ztratili nejvíce lidských životů. Berlín se nacházel velmi hluboko uvnitř sovětské okupační zóny a byl vzdálen od hranic s Německou spolkovou republikou 177 km a pouhých 89 km na západ od hranic s Polskem. Když došlo ke vzniku Německé spolkové republiky, tak se stal Berlín součástí nové republiky, ale jako oddělená část. Západní Němci město nazývali Berlín (Západ), aby zdůraznili, že se jedná pouze o dočasné rozdělení. Obyvatelé západní části Berlína měli stejná práva jako obyvatelé SRN s tím rozdílem, že byli osvobozeni od povinné vojenské služby, což byl pozůstatek dohod mezi čtyřmi vítěznými mocnostmi.

V květnu roku 1949 vznikla Spolková republika Německo, známá pod zkratkou SRN, v němčině Bundesrepublik Deutschland (BRD). Západní Německo zahrnovalo bývalou britskou, americkou a francouzskou okupační zónu (tzv. Trizonia) a jejím hlavním městem se stal Bonn. 7. října 1949 vznikla Německá demokratická republika (NDR) – Deutsche Demokratische Republik (DDR). Jednalo se jen o tzv. „loutkový stát“, protože země byla neodvolatelně spojena se Sovětským svazem. NDR byla vytvořena z bývalé sovětské zóny a hlavním městem byl vyhlášen Berlín (jeho výchovní část). Další důležitou změnou bylo získání úplné suverenity Německé spolkové republiky (SRN) v květnu 1955 a jeho následné přijetí do NATO (9. květen). V reakci na členství západního Německa v NATU podepsaly státy sovětského bloku 14. května tzv. Varšavskou smlouvu, která se oficiálně nazývala Smlouvou o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci. S odvoláním na Postupimskou smlouvu se čtyři okupační zóny zavázaly považovat celé Německo za jedinou ekonomickou jednotku s určitými centrálními administrativními funkcemi. Sovětský svaz ale tuto dohodu

přestal plnit a východní Německo se zcela osamostatnilo. Nedlouho poté začali Sověti usilovat o to, aby se východní Německo stalo dalším nárazníkovým státem a aby již nikdy nedošlo ke sjednocení Německa, protože by vytvořilo překážku pro Sověty v šíření komunismu.⁴⁵

4.6 Postavení Berlínské zdi – rozdělení Berlína

V květnu roku 1952 byla hranice mezi Německou demokratickou republikou na jedné straně a Spolkovou republikou Německo a Západním Berlínem na druhé straně uzavřena. Ve městě zůstala pouze jedna otevřená hranice, což obyvatelům města umožňovalo přecházet z jedné zóny do druhé. Tato situace trvala do roku 1961, než byla postavena Berlínská zeď.⁴⁷ Zeď dělila Berlín skoro tři desetiletí. Začala se stavět jednu hodinu po půlnoci, 13. srpna 1961. Východoněmecký režim tak se souhlasem Moskvy reagoval na masivní emigraci lidí, kterých od vyhlášení NDR odešlo na západ přes dva a půl milionu. Překážky, které byly ve východní části Berlína uprchlíkům kladeny do cesty, nefungovaly, a tak bylo rozhodnuto zatarasit jedinou díru v plotě kolem východního bloku jednou provždy. Zpočátku šlo o provizorní přehrazení nízkou zídkou a ostatním drátem. Ale do roku 1980 už celou hranici tvořily čtyřtunové betonové bloky, které jsou místy ve městě vidět dodnes.

⁴⁵GORDON L. ROTTMAN, *The Berlin Wall and the Intra-German border 1961-1989*, London, Osprey Publishing, 2008, s. 5, ISBN 978-1-84603-193-9.

⁴⁶*Rozdělení Berlína*: [online]. [citováno 3. 3. 2012]. Lanoli.blog.cz Dostupné z WWW: <<http://lanoli.blog.cz/0704/berlinska-krize-kubanska-krize-a-valka-ve-vietnamu>>.

⁴⁷GORDON L. ROTTMAN, *The Berlin Wall and the Intra-German border 1961-1989*, London, Osprey Publishing, 2008, s. 6, ISBN 978-1-84603-193-9.

Berlínská zeď stála 10 315 dní, v listopadu 1989 ale přestalo být Adenauerovo proroctví zbožným přáním. Trabanty mohly opustit východoněmecké území a vyrazit na západ a hraničním přechodem Check Point Charlie v centru města směli projít poprvé svobodně obyvatelé Honeckerovy NDR. Mnohdy za hodně nechápavého pohledu bývalých strážců hranice. Braniborská brána je považována za pamětihodnost a také symbol. Původně jí směl projíždět jen německý císař, nicméně v době NDR to byla zakázaná zóna. Právě tady se také odehrávala největší dramata 9. listopadu 1989. Pak se kolem stavělo ve velkém – nyní je 26 metrů vysoká historická ikona posazená vedle moderních hotelů a ambasád a projít se tu může každý.⁴⁸

Poloha (západního) Berlína jako exklávy spolkové republiky a enklávy v NDR byla považována za symbol rozdělení právě tak jako nadějí, že jednou bude možné obnovit ztracenou jednotu Berlína. Berlín se stal celoněmeckým svorníkem, ale i stálým ohniskem konfliktů mezi NDR a SRN. Vojensky byl Berlín jistě nejslabším místem Západu, avšak po morální stránce je ho nutné vnímat jako místo nejsilnější.⁴⁹

4.7 Postava Ericha Honeckera

Erich Honecker se narodil do rodiny německého horníka v Sársku v Německu. V roce 1926 se vstoupil do komunistické strany. Studoval v Moskvě Mezinárodní Leninovu školu. Když se vrátil zpět do Německa, dostal se do konfliktu s nacistickou velmocí. V roce 1937 byl odsouzen na deset let za komunistické aktivity a zůstal v zajetí do konce 2. světové války. V roce 1946 se stal členem Jednotné socialistické strany Německa, která spojovala „staroněmeckou“ Komunistickou stranu a Sociální demokracii z východního Německa.⁵⁰ Nová strana získala vítězství ve volbách v roce 1946. Německá demokratická republika vznikla v říjnu 1949. Honecker se stal plnoprávným členem Centrálního výboru strany v roce 1958. V roce 1961 dostal na starost stavbu Berlínské zdi. V roce 1971 se mu podařilo dosáhnout s pomocí Sovětského svazu úspěchu, když se mu podařilo získat místo Waltera Ulbrichta a tím se stal 1. sekretářem Jednotné socialistické strany Německa. Mezi léty 1976 až 1989 zastával funkci generálního sekretáře Centrální komise Jednotné socialistické strany Německa. V těchto letech zastával také funkci předsedy Státní rady NDR. Za doby

---

⁴⁸*Obrazem: Berlínská zeď včera a dnes* [online]. [citováno 12. 11. 2011]. Ceskatelevize.cz Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/72028-obrazem-berlinska-zed-vcera-a-dnes>>.

⁴⁹WOLFRUM EDGAR, *Zdařilá demokracie – Dějiny Spolkové republiky Německo od jejich počátků po dnešek*, Brno, Barrister & Principal, 2008, s. 159-171, ISBN 978-80-87029-43-5.

⁵⁰*Erich Honecker*: [online]. [citováno 3. 3. 2012]. Einestages.spiegel.de Dostupné z WWW: <http://einestages.spiegel.de/static/topicalbumbackground/485/honecker_tritt_zurueck.html>.

vlády Michaila Gorbačova nesouhlasil s žádnými změnami a reformami a zůstal tvrdým komunistou. Během masových protestů a demonstrací v Lipsku a dalších městech nebyl schopen udržet situaci pod kontrolou a 18. října 1989 byl nucen rezignovat. Byl nahrazen Egonem Krenzem, který zastával funkci pouze krátkou dobu. Honecker se po své emigraci uchýlil do Moskvy, ale v roce 1992 se vrátil zpět do Německa. Následujícího roku byl postaven před soud, ale ze zdravotních důvodů byl osvobozen. Odešel do Chile, kde zemřel 29. května 1994 na rakovinu.⁵¹

Za jeho vlády byl přijat program tzv. „spotřebitelského socialismu“, který měl za následek zlepšení životních standardů. NDR se mohla pyšnit nejlepší životní úrovní mezi státy východního bloku. Více pozornosti bylo kladeno na dostupnost spotřebního zboží. Honecker také slíbil vyřešení problému, který se týkal bydlení a stavby nových domů. Se zlepšujícími se životními standardy nebyly akceptovány jakékoliv protesty uvnitř státu.

Honecker se během své vlády snažil udržovat loajální vztahy se SSSR. Ale v osmdesátých letech, v době, kdy představil Michail Gorbačov glasnost a perestrojku, politická hnutí, která měla vést k liberalizaci komunismu, se vztahy mezi SSSR a NDR změnily. Honecker a NDR tvrdili, že mají svojí vlastní perestrojku a nepotřebují nic restrukturalizovat. V roce 1989 všechny státy střední a východní Evropy, které byly pod vlivem SSSR, prošly reformami, až na východní honeckerovské Německo. V Německé demokratické republice tato situace vyvolala vlnu demonstrací a nepokojů, které vedly k tomu, že Honecker musel čelit vlnám kritiky, které nakonec vedly k jeho odvolání a nahrazení Egonem Krenzem 18. října 1989.⁵²

4.8 Rok, který změnil svět – pád Berlínské zdi, spojení Německa

Klíčovým momentem nejen v německých, ale celoevropských dějinách je označován okamžik pádu Berlínské zdi. Podmínky celoevropské politiky se radikálně

---

⁵¹*Erich Honecker*: [online]. [citováno 17. 2. 2012]. Nationalcoldwarexhibition.org Dostupné z WWW: <<http://www.nationalcoldwarexhibition.org/explore/biography.cfm?name=Honecker,%20Erich>>.

⁵²*Erich Honecker*: [online]. [citováno 17. 2. 2012]. Rheinische-geschichte.lvr.de Dostupné z WWW: <<http://www.rheinische-geschichte.lvr.de/persoenlichkeiten/H/Seiten/ErichHonecker.aspx>>.

změnily, ale v roce 1989 nikdo nedokázal s jistotou říct, kam bude nastalá situace směřovat a co přesně to bude znamenat pro Německo. Konec konfliktu mezi Východem a Západem a studené války probíhal v jednotlivých etapách. V roce 1989 byla NDR systémem nefunkčním. Příčina problémů NDR začala v sedmdesátých letech. Problémy, které trápily NDR, byly hlavně hospodářská krize a obrovské dluhy, což mělo příčinu ve způsobu vládnutí, k nimž se počítala i zmenšující se loajalita vůči systému. Dalším faktorem podílejícím se na nefunkčnosti NDR byla i stoupající popularita „modelu zvaného spolková republika“. Vláda Helmuta Kohla a Hanse-Dietricha Genschera vedla v roce 1989 takovou politiku, která nikomu nedávala možnost pochybovat o tom, že má zájem na odstranění NDR a sjednocení Německa. Pád NDR byl spojen s celkovým koncem komunismu. Krizí byly zasaženy všechny státy východního bloku. Hospodářská situace v NDR a dalších zemích Varšavské smlouvy se rychle zhoršovala. V SSSR byla vyhlášena v roce 1985 politika perestrojky, která měla vést k restrukturalizaci ekonomiky. Michail Gorbačov také zavedl glasnost, což mělo představovat novou „otevřenost“ v rámci sovětské společnosti. Oba tyto plány se ovšem staly neúspěšnými, výsledkem byla tzv. „katastrojka“ a následný konec komunismu. Tyto události přispěly k oslabení systému vnitřních politických represí. Státy Varšavské smlouvy na to reagovaly snahou o ekonomickou reformu a větší osobní svobody. V červenci 1989 země Varšavské smlouvy na konferenci v Bukurešti oficiálně skoncovaly s Brežněvovou doktrínou, která omezovala suverenitu států střední a východní Evropy a právo Sovětského svazu na intervenci. Z tohoto jednání vyplývalo to, že Kreml připouští, že by mohlo dojít k poklidné mocenské změně. Prohnílý vládnoucí systém se mohl zhroutit ale až v okamžiku, kdy nespokojenost lidí dosáhla rozměrů revoluce.⁵³

Předseda Státní rady NDR, Erich Honecker, zůstal neoblomný a v lednu roku 1989 prohlásil, že zeď bude stát ještě za 50 let, ne-li dokonce za 100 let. Docházelo k celé řadě změn, které měly podstatný vliv na pád Berlínské zdi. Došlo k otevření hranic Maďarska. Asi 25 tisíc východních Němců odjelo do Maďarska na turistická víza a odtud utíkali do demokratického Rakouska, protože maďarská vláda začala odstraňovat dosavadní opevnění na hranicích s Rakouskem.⁵⁴ Začaly se šířit protesty proti režimu a mnoho východních Němců podmiňovalo své setrvání sestavením nové

---

⁵³WOLFRUM EDGAR, *Zdařilá demokracie – Dějiny Spolkové republiky Německo od jejich počátků po dnešek*, Brno, Barrister & Principal, 2008, s. 369-382, ISBN 978-80-87029-43-5.

⁵⁴TAYLOR FREDERICK, *Berlínská zeď 13. srpna 1961 – 9. listopadu 1989*, Praha, Jiří Buchal – BB/art, 2008, s. 387-389, ISBN 978-80-7381-413-7.

vlády. Michail Gorbačov se setkal s vedením NDR u příležitosti 40. výročí založení státu ve dnech 7. - 9. října a jasně prohlásil, že SSSR nebude do vnitřních záležitostí NDR zasahovat. Gorbačov považoval za důležité změnit zahraniční politiku k východoevropským zemím. Významné datum bylo 25. října 1989, kdy se Gorbačov oficiálně zřekl Brežněvovy doktríny a uznal, že východoevropské země mají právo dělat politiku po „svém“. 17. října politbyro NDR nahradilo Ericha Honeckera Egonem Krenzem, ale ten byl již v prosinci téhož roku nahrazen Hansem Modrowem, který přislíbil národu reformy, ale s podmínkou zachování socialistické vlády. Protesty lidu ovšem pokračovaly a situace se začala vymykat kontrole. 9. listopadu 1989 člen politbyra Günther Schabowski špatně oznámil otevření kontrolních stanovišť. K tomuto oznámení dodal, že nabývá účinnosti okamžitě. Došlo ke vzniku nebezpečné situace, protože se na obou stranách zdi začaly shromažďovat tisíce Berličanů. Ty začaly šplhat na zeď, strhávat brány, přistavovat žebříky a ničit zeď. Tisíce východních Němců utíkaly do západní části Berlína. Rodiny, které se léta kvůli zdi neviděly, se opět mohly spojit. Přes noc došlo ke změně Německa, ke zhroutilí tzv. železné opony. Úloha zdi skončila 22. prosince 1989, kdy došlo k oficiálnímu otevření Braniborské brány. 18. března 1990, podepsáním Smlouvy o sjednocení, došlo ke spojení NDR a SRN. I v této době ještě existovaly symbolické kontroly na hranicích, protože se NDR stále marně snažila mít pod kontrolou obchodní styk, ale tyto kontroly byly kvůli protestům zrušeny 30. 6. 1990. 1. července byly rozpuštěny Grenztruppen. Na konci srpna roku 1990 došlo k přijetí smlouvy o vytvoření sjednoceného Německa, 23. září byl pak přijat Zákon o sjednocení. Oficiální datum sjednocení je 3. říjen 1990.⁵⁵ Klíčovým politikem SRN, který sehrál důležitou úlohu v procesu sjednocení, byl Helmut Kohl, který po pádu Berlínské zdi jasně deklaroval, že si přeje sjednocení Německa. V listopadu roku 1989 představil Desetibodový plán sjednocení, který měl Německu pomoci ke znovusjednocení. Kohl měl takový plán, aby se Německo po sjednocení stalo federací složenou ze spolkových republik. Vyjednávání s východními Němci bylo ale komplikováno dlouho tím, že SRN nevěděla, jestli je NDR legitimní partner k jednacímu stolu. Za jediné možné řešení byly považovány volby v NDR. V těchto volbách v roce 1990 zvítězila jednoznačně Aliance pro Německo. Po těchto volbách začalo mít jednání hladší průběh. K 1. červenci byl stanoven termín měnové unie mezi

---

⁵⁵GORDON L. ROTTMAN, *The Berlin Wall and the Intra-German border 1961-1989*, London, Osprey Publishing, 2008, s. 57-58, ISBN 978-1-84603-193-9.

⁵⁶NDR a SRN, marka se stala oficiální jednotným platidlem, a srpnu 1990 tajemníci obou zemí podepsali již dohodnuté sjednocení Německa. ⁵⁷

Zed' měla nesrovnatelný symbolický, ideologický a historický význam, protože byla „představitelkou“ druhé světové války, studené války, železné opony, vrcholného nástupu totality a komunistické diktatury, bariéry demokracie. Postavení zdi a opevněných hranic, které rozdělovaly zemi, se ukázalo být společenskou, politickou a hospodářskou katastrofou. Zdi se bylo možné dotknout, ale každý z jiné strany. Nezáleželo na tom, v jaké části Berlína jste se nacházeli, všude byla Zed', která lidem bránila přejít na druhou stranu. Zed' přetínala cestu několik metrů za starým parlamentem a ještě zde byly stopy po kulkách z války. Okolo zdi hlídkovala

východoněmecká pohraniční hlídka, která byla vybavena reflektory a kulomety. ⁵⁸

⁵⁶*Brandenburgská brána:* [online]. [citováno 3. 3. 2012]. Infoglobe.cz Dostupné z WWW:<<http://www.infoglobe.cz/cestovatelcky-pruvodce/brandenburgska-brana/>>.

⁵⁷*Znovusjednocení Německa:* [online]. [citováno 23. 2. 2012]. Vlada.cz Dostupné z WWW:<<http://icv.vlada.cz/cz/tema/znovusjednoceni-nemecka-3--rijna-1990-76539/>>.

⁵⁸MEYER MICHAEL, *Rok, který změnil svět – Dosud nezveřejněné okolnosti pádu Berlínské zdi*, Knižní klub, s. 32-33, ISBN 978-80-242-2778-8.

5 SOUČASNÁ SITUACE EKONOMICKÝCH A POLITICKÝCH VZTAHŮ MEZI ČECHY A NĚMCI

5.1 Situace po sjednocení Německa

Znovusjednocení Německa v roce 1990 představuje jeden z nejvýznamnějších historických milníků dějin Evropy po ukončení války v roce 1945. Okolnosti, které předcházely konci studené války, pádu Berlínské zdi a následnému sjednocení Německa znamenaly velké množství predikcí, jak se bude vyvíjet situace v Evropě a jaký vliv na toto dění bude mít sjednocené Německo. Celá druhá polovina 80. let byla významnou dobou, ve které události směřovaly k tomuto procesu.⁵⁹ Podle Wallace se jednotné Německo mělo stát přirozeným vůdcem centrální Evropy díky svému geografickému umístění a ekonomickému vlivu. Na jedné straně se po sjednocení Německa středoevropští sousedé Spolkové republiky Německa obávali německého sílícího vlivu, na straně druhé si uvědomovali německou potřebnost, protože se Německo stalo důležitým státem pro své sousedy z důvodů hlavně ekonomických. Německo začalo v 90. letech dosahovat významných úspěchů na poli demokracie a také začalo dosahovat významných úspěchů v oblasti ekonomiky, politiky a kultury, a proto se stalo pro ostatní státy inspirací. Německo si postupně vybudovalo nezastupitelné postavení v Evropské unii. Podle některých odborníků právě díky tomuto společenství není tak dominantním státem, jak se předpokládalo po sjednocení. Avšak ne všichni proklamovali dominantní postavení Německa po sjednocení. Někteří tvrdili, že není tak ekonomicky silné a navíc je poškozené po 2. světové válce, a proto se nemůže stát dominantním státem v Evropě.

Přes veškeré předpoklady se Německo stalo v roce 1990 po svém sjednocení hlavním ekonomickým a obchodním partnerem tzv. visegrádských zemí a stalo se tak dominantní zemí v Evropě. Těmto zemím se Německo snažilo ekonomicky a politicky pomoci, což sice ze začátku vedlo ke snížení jejich ekonomického vývoje, ale později jim tato pomoc zajistila všechny předpoklady pro členství v Evropské unii. Všechny státy Visegrádské čtyřky se tak v roce 2004 mohly i díky Německu stát plnoprávnými členskými státy EU. Kromě pomoci zemím Visegrádské čtyřky se Německo významně

---

⁵⁹Znovusjednocení Německa: [online]. [citováno 23. 2. 2012]. Vlada.cz Dostupné z WWW: <<http://icv.vlada.cz/cz/tema/znovusjednoceni-nemecka-3--rijna-1990-76539/>>.

podílí na chodu Evropské unie, ve které má klíčové rozhodovací pravomoci, protože je největším přispěvatelem do společného evropského rozpočtu.⁶⁰

5.2 Česko-německé vztahy po roce 1989

Politika reprezentantů po událostech v roce 1989 v čele s novým prezidentem Václavem Havlem byla přesvědčena, že svoboda v obou zemích je spojenou nádobou, která souvisí s osvobozením národů střední a východní Evropy z totalitního systému. Nebyla proto zvláštní ta skutečnost, že Václav Havel pouhé tři dny po zvolení hlavou státu navštívil německé země. Ostatní sousední země měly z německých, tehdy ještě rozdělených republik, velký respekt a obávaly se jejich případných územních nároků. Tyto obavy vycházely hlavně od představitelů Polska.

Základním stavebním prvkem mezistátních vztahů mezi demokratickým Československem a Spolkovou republikou Německo se měla stát nová česko-německá smlouva. Příprava této smlouvy začala v roce 1991, kdy již došlo k transformaci politických režimů v obou zemích a také již došlo ke spojení SRN a NDR v jednotnou Spolkovou republiku Německo. Němci nejprve požadovali kolektivní návrat sudetských Němců „do vlasti“ a hmotnou podporu německé menšiny v ČSFR, ale to bylo z československé strany zamítnuto. V květnu téhož roku došlo z ČSFR k nabídce možnosti individuálního návratu těch sudetských Němců, kteří s návratem budou souhlasit. Těmto Němcům potom bylo nabídnuto československé občanství a možnost účastnit se privatizace. To vše výměnou za rezignaci na další majetkové nároky a uznání neplatnosti mnichovské dohody od samého počátku. Úřední spolková vláda v čele s kancléřem Helmutem Kohlem na tuto velkorysou nabídku nijak nereagovala. Reakce přicházely ze stran sudetských Němců, kteří tvrdili, že jim jde více než o jakékoliv finanční odškodnění o „naturální restituci“ v českých zemích. Tyto ohlasy vedly k tomu, že majetkové záležitosti byly ze smlouvy vyloučeny.

Tzv. Smlouva mezi ČSFR a SRN o dobrém sousedství a přátelské spolupráci byla po mnoha odkladech podepsána až 27. února 1992. Tato smlouva směřovala hlavně do budoucnosti, k budování dobrých sousedských vztahů a překonání „rozdělení Evropy“. Její preambule ale obsahovala informace o obětech války a také o „vyhnání“,

---

⁶⁰BAUN MICHAEL, *German Politics, Germany and Central Europe: Hegemony Re-Examined*, International Association for the Study of German Politics, 3. vydání, 2005, s. 371-389, ISSN 0964-4008.

což dávalo tyto dvě události do shodné roviny. Smlouva též obsahovala velmi důležité potvrzení neplatnosti „Mnichova“. ⁶¹

Dalším významným dokumentem ve vzájemných česko-německých vztazích byla Česko – německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji. Tato deklarace byla podepsána v Praze 21. ledna 1997. Obsahově byla zcela odlišná od smlouvy z roku 1992. Deklarace byla problematická a pro většinu naší společnosti nepřijatelná tím, že falšuje historická fakta z konce druhé světové války. Nepravdivě interpretuje odsun Němců z osvobozené ČSR po porážce Německa ve druhé světové válce. ⁶²

5.3 Obchodní vztahy mezi Českou republikou a Německem ⁶³

Obchodní vztahy mezi Českem a Německem lze již léta považovat za vztahy na vysoké úrovni. Německo zůstává naším nejvýznamnějším obchodním partnerem. Vede s velkým náskokem před Slovenskou republikou, Polskem, Francií, Velkou Británií a Rakouskem. Německo je se zhruba 30% exportní destinací číslo jedna, ale jeho podíl ve prospěch ostatních zemí klesá. V roce 2000 směřovalo do Německa 40% našeho vývozu, ale v době našeho vstupu do EU to bylo již jen 36%.

Ekonomiky obou zemí jsou vysoce provázány. Zahraniční obchod zaznamenal – hlavně kvůli celosvětové finanční a hospodářské krizi a provázanosti obou ekonomik – poprvé v historii ČR propad v roce 2008 a v roce 2009 se tento propad ještě zvýraznil. Došlo k rekordnímu poklesu jak importu, tak exportu. Větší pokles na straně dovozů měl ovšem příznivý vliv na obchodní bilanci, která skončila přebytkem. V roce 2010 se však česká i německá ekonomika vzpamatovala a české vývozy do SRN dosáhly historicky rekordní výše, přičemž dovoz z Německa nedosáhl úrovně let 2007 a 2008. Z tohoto důvodu došlo k navýšení aktivní bilance vzájemného česko-německého obchodu ve prospěch České republiky.

Česká republika se řadí k předním obchodním partnerům SRN. V německém vývozu se pohybuje kolem 12. místa (např. po Španělsku, Polsku, Švýcarsku, Číně, ale před Ruskem, Švédskem a Maďarskem), v dovozu je přibližně 11. v pořadí (za Ruskem, Švýcarskem, Rakouskem, ale před Polskem a Japonskem). Podílí se necelými 3% na

---

⁶¹DEJMEK JIŘÍ, Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918-1992), Praha, 2002, Centrum pro ekonomiku a politiku, s. 84-87.

⁶²Německo ve strategických souvislostech [online]. [citováno 2. 3. 2012]. Ksl.wz.cz Dostupné z WWW: <<http://www.ksl.wz.cz/GrouslNemecko.htm>>.

⁶³Spolková republika Německo – informační materiál, Praha 2011, informace poskytnuté Ministerstvem zahraničních věcí ČR (poskytl Odbor států východní a střední Evropy – Mgr. Jan Kreuter).

celkovém vývozu, podíl dovozu je o něco vyšší – zhruba 4%. Spolu s Nizozemím je Německo největším investorem v České republice. Mezi nejvýznamnější německé investory v České republice patří Volkswagen (Škoda Auto), RWE Gas (Transgas), Siemens, AEG, Continental, Linde, Deutsche Telekom, Robert Bosch, E.ON, Osram, Messe Düsseldorf. Odhaduje se, že v České republice působí asi 3 500 – 4 000 firem s německým kapitálem.

5.4 Ekonomická situace Německa⁶⁴

Ekonomická situace Německa v 80. letech byla na vysoké úrovni a Německo patřilo mezi nejbohatší země Evropy. Hrubý domácí produkt přepočtený na obyvatele paritou kupní síly byl o 20 procent nad průměrem EU. Ještě počátkem 90. let patřilo Německo mezi první tři nejbohatší státy tehdejší patnáctky. Poté se ale pozice Německa neustále zhoršovala. V polovině 90. let bylo již na 6. místě (za Lucemburskem, Rakouskem, Dánskem, Belgií a Nizozemím). Důvodem pro tento propad byly zejména náklady na sjednocení Německa a vyrovnání hospodářské úrovně nových spolkových zemí. Ze státního rozpočtu začalo proudit a stále proudí na východ Německa ve formě různých podpor ročně 70 miliard euro. Tyto dotace jsou určeny na financování důchodů, nezaměstnanosti, na výstavbu dopravní infrastruktury a podporu rozvoje průmyslu a podnikání. Průmyslová produkce v nových spolkových zemích roste sice rychleji než v západní části, ale i přesto zůstává rozdíl mezi hospodářskou úrovní Východu a Západu značný: Na Východě je dvakrát větší nezaměstnanost a HDP na hlavu je o necelou třetinu nižší. Kvůli omezeným pracovním příležitostem se od roku 1990 snížil počet obyvatel východního Německa o 9 %. Není to ale jediný důvod, proč zůstává průmyslová báze bývalé Německé demokratické republiky i nadále relativně slabá.

K výraznému zlepšení situace došlo v 2006, kdy ekonomický růst dosáhl 2,9 %. I rok 2007 byl pro německé hospodářství úspěšným. Stejně jako v předešlém roce rostl HDP poměrně vysokým tempem (+2,5 %). V běžných cenách činil 2 423 mld. euro. Hospodářský vývoj byl podpořen jak domácí, tak zahraniční poptávkou. I když došlo k výraznému posílení eura vůči dolaru a mírné oslabení světové konjunktury, měly největší podíl na růstu HDP exporty Německa, které se zvýšily o 8,3 % (cenově očištěno). Přínosem na straně domácí poptávky byly především investice (růst 0,9 %),

---

⁶⁴*Německo: Ekonomická charakteristika země* [online]. [citováno 23. 11. 2011]. BusinessInfo.cz Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/nemecko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000636/>>.

Začátkem roku 2008 se hospodářská konjunktura SRN zpomalila. Za první čtvrtletí vzrostl HDP o 1,3% a během dalších tří měsíců došlo dokonce k poklesu o 0,5%. Celkově se produkce zvýšila o 1,3 %. Do vývoje HDP se kromě vývozu pozitivně promítly především investice ve stavebnictví a investice do strojů a zařízení. Naproti tomu spotřeba domácností vzhledem k rostoucím cenám spíše stagnovala. Začátkem roku 2009 byla spolková vláda o poznání optimističtější, když předvíдалa vývoj HDP - 2,3 %, ale již během prvního čtvrtletí 2009 bylo jasné, že recese bude mnohem hlubší. Hrubý domácí produkt se v roce 2009 propadl o 5,1 %. V roce 2010 došlo k stabilizaci a k opětovnému oživení výroby, exportu i domácí spotřeby a HDP vzrostl o 3,7 %. Nutno však dodat, že ani tato opětovná konjunktura nedokázala svým růstem nahradit pokles roku 2009. První část roku 2011 se vyvíjela i nadále relativně optimisticky, nicméně krize zemí, platící eurem, růst německého hospodářství zasáhla, růst se zpomaluje a výsledky pro rok 2011, zejména jeho druhou polovinu, a minimálně počátek rok 2012 nejsou příliš optimistické.

5.5 Obecná charakteristika současných vztahů mezi SRN a ČR⁶⁵

Pro Českou republiku představují vztahy se Spolkovou republikou Německo jednu z klíčových priorit její zahraniční politiky. Je nutné udržovat a prohlubovat vztahy s německými partnery a snažit se o co nejužší spolupráci v oblasti ekonomické, politické a kulturní. Při této snaze je důležité, aby bylo vždy jasně určeno, co Česká republika od Spolkové republiky očekává nebo požaduje a co je za to připravena na oplátku nabídnout.

Česko-německé vztahy jsou v současnosti na velmi dobré úrovni a nejsou zatěžovány žádným závažným sporem. Kontakty a diskuze mezi oběma zeměmi jsou velmi intenzivní, přičemž jejich kontext je zvláště po vstupu ČR do EU především multilaterální. Záležitosti, které naplňují naši relaci v posledních letech, vyplývají z členství obou států v euroatlantických strukturách. V bilaterálních vztazích převažují většinou témata týkající se vzájemné spolupráce v oblastech dopravní infrastruktury, kultury a školství. Otázky, které se týkají minulosti, nejsou hlavními oblastmi zájmu, avšak vývoj v této oblasti je potřeba sledovat i nadále.

---

⁶⁵Spolková republika Německo – informační materiál, Praha 2011, informace poskytnuté Ministerstvem zahraničních věcí ČR (poskytl Odbor států východní a střední Evropy – Mgr. Jan Kreuter), použito 26. 11. 2011.

Z postoje Německa vůči České republice vyplývá, že má v řadě případů zájem o další spolupráci, i když se nemusí přímo jednat o společnou politickou iniciativu, ale může jít například o sdílení informací, neformální konzultaci. V roce 2009 byla ministry zahraničních věcí iniciována konzultační platforma, která má sloužit mimo jiné k výměně stanovisek a případně i identifikaci a přípravě společných projektů, zejména těch, které se mají týkat oblasti východního partnerství, kde Německo souhlasí se spoluprací s Českou republikou. V rámci konzultační platformy se uskutečňují konzultace na úrovni náměstků ministrů zahraničních věcí.

5.6 Vliv krize v Německu na ČR⁶⁶

Krize v Německu začala dříve než v České republice – Hrubý domácí produkt (HDP) poklesl v Německu již ve 2. čtvrtletí 2008, v České republice až ve 4. čtvrtletí 2008. V Německu také došlo k dřívějšímu skončení krize (vzrůst HDP ve 2. čtvrtletí 2009, v ČR ve 3. čtvrtletí 2009). Německá vláda přijala, s cílem zmírnit dopad hospodářské krize na ekonomiku, dva konjunkturální balíčky tzv. Konjunkturpaket I. a II. Oživení německého průmyslu mělo pozitivní i vliv i na český průmysl. S ohledem na těsnou provázanost se však lze domnívat, že pokles růstu hospodářství ve Spolkové republice Německo, který probíhá v 2. polovině r. 2011 se dotkne i české ekonomiky.

5.7 Procesy evropské integrace⁶⁷

Procesy evropské integrace předpokládají, že budou překonány některé přetrvávající problémy v česko-německých vztazích, jejichž působení ovlivňuje každodenní spolupráci obou zemí na občanské a institucionální úrovni. Vztahy zemí byly v průběhu 20. století velmi komplikované, proto je potřeba systematicky studovat historické vědomí se zřetelem k citlivosti a významu historických témat pro aktuální středoevropskou situaci.

Historická paměť a s ní související odlišná etnická identita zůstávají rizikovým faktorem česko-německých vztahů, zdrojem názorových diferencí i vztahové asymetrie. Kultura vzpomínání, která s tím souvisí, je v českém prostředí představována zejména

---

⁶⁶*Německo: Ekonomická charakteristika země* [online]. [citováno 23. 11. 2011]. BusinessInfo.cz Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/nemecko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000636/>>.

⁶⁷MAŘÍKOVÁ, KOSTELECKÝ, LEBEDA, *Jaká je naše společnost? Otázky, které si často klademe*, Praha, Sociologické nakladatelství Slon, 2010, s. 151-181, ISBN 978-80-7419-025-4.

problematikou tzv. sudetské otázky. Přestože ČR i SRN jsou součástí EU a NATO, sdílejí principy pluralitní demokracie a občanské společnosti, zůstává historická paměť součástí odlišných národních identit, a proto je velmi obtížné pochopit jednotlivé kroky, které obě země musí dělat.

Z jednání v 90. letech 20. století vyplývá, že jsou Češi velmi citliví na Německo jako bezprostředního partnera a souseda. Bilaterální smlouvy podepsané mezi oběma zeměmi byly doprovázeny problémy kvůli odlišné interpretaci společných dějin. Jedním z klíčových problémů je vztah k požadavkům organizací sudetských Němců. Z výzkumů vyplývá, že jejich závažnost je pocíťována hlavně na německé straně a to hlavně v Bavorsku. Zájem o tematiku sudetských Němců v posledních letech na české straně poklesl na polovinu, což je zapříčiněno vzájemným uklidněním vztahů mezi ČR a SRN. Za kritický vrchol vývoje vztahů mezi oběma zeměmi byla předvolební kampaň, která zahrnovala historickou tematiku. Po tomto kritickém období se obě země začaly soustředit hlavně na vzájemnou spolupráci v budoucnosti. Lze usuzovat, že na ústupu významu problematiky sudetských Němců má patrný podíl členství ČR v EU, která klade důraz na respektování stanovisek partnerů. Sudetoněmecká otázka je problémem zhruba pro 1/3 obyvatel žijících v příhraničí s Německem. V této tematice hrají významnou roli média. Příkladem je kvantitativní analýza témat MF Dnes v letech 1990-2005, kdy vydávala průměrně 20 článků týdně s německou problematikou a dominovala hospodářská a politická tematika, kde převažovala témata spojená se sudetoněmeckou problematikou, ale od vstupu ČR do EU došlo k poklesu článků s touto tematikou. Stejně to probíhalo i v německých denících, které se ale nyní zabývají spíše tematikou kriminality. Z toho vyplývá, že sudetská otázka byla v tiskových médiích obou zemí významně tematizována.

Z průzkumů vyplývá, že trend snižování obav z činnosti organizací sudetských Němců dokládá předchozí úvahy o tom, že negativně vnímané aktivity Sudetoněmeckého krajanského sdružení ustupují v důsledku členství ČR v EU. Lidé žijící v příhraničí jsou skeptičtější. Podle průzkumu v roce 2003 došlo k mírnému posunu, kdy si lidé již nemyslí, že cílem sudetských Němců je návrat do vlasti, nebo rozbití celistvosti ČR, ale spíše si myslí, že jim jde o uzavření konfliktů. 3/4 obyvatel pohraničí se domnívá, že k vzájemnému narovnání vztahů již došlo, byť podle největší části veřejnosti jen částečně. Z tohoto zjištění vyplývá, že vztahy mezi ČR a Německem se ubývají pozitivním směrem. V příhraniční převládá podpora postupu vlády v oblasti česko-německých vztahů. Nejvýraznější souhlas byl vysloven v souvislosti

s odmítnutím zrušit dekrety E. Beneše. Na druhou stranu se více jak polovina veřejnosti příliš neorientuje v přístupu vlády a státních orgánů a kloní se k názoru, že není vůbec zřejmé, jaká je politika naší vlády vůči sudetským Němcům, a že vláda dostatečně nehájí zájmy ČR vůči požadavkům sudetoněmeckých organizací. Došlo k prohloubení nesouhlasu s otevřením kanceláře Sudetoněmeckého krajanského sdružení v Praze a také to, aby vláda vycházela tomuto sdružení vstříc.

Dále je zde řešena problematika poválečného odsunu. Podle zjištěných informací se největší podíl obyvatel domnívá, že byl odsun spravedlivým aktem trestu za roli, kterou sehrála masově podporovaná Sudetoněmecká strana K. Henleina při zániku ČSR, ale z poznatků kvalitativních výzkumů obyvatel západočeského pohraničí realizovaných v roce 2004 vyplývá, že v rovině individuálních mezilidských vztahů se projevuje výrazný prvek pochopení pro lidské osudy někdejších českých Němců. Způsob řešení českého vztahu k sudetským Němcům vidí veřejnost v příhraničí v morálních gestech. Odlišná situace je v případě lokálních elit – př. starostové, zastupitelé, kteří nesouhlasí s vrácením majetku a odškodněním, ale ani nechtějí, aby se nechal věcem volný průchod.

Konfliktní minulost česko-německého soužití zůstává dlouhodobě přítomna v postojích obyvatel ČR a tvoří aktuální pozadí vzájemných vztahů. Významným faktorem postojů obyvatel je jejich politická orientace, kdy pravicově orientovaní, výše vzdělaní, kvalifikovaní do třiceti let byli mnohem vstřícnější. Naproti tomu levicově orientovaní byli rezervovanější. Po roce 2000 došlo ke změnám. Tyto trendy postojů k SRN nelze považovat rigorózně za dané, protože početná skupina občanů je orientovaná na politický střed, který není zřetelně definovaný.

Závěrem lze říct, že po vstupu ČR do EU se situace výrazně zklidnila a stabilizovala a pozice české strany je po intenzivním vyjasňování vlastních stanovisek pevnější a navíc neexistují možnosti nátlaku srovnatelné s podmiňováním vstupu do EU zrušením dekretů. Pravděpodobnost zrušení dekretů je stále nižší než dřív a historická traumata ve vzájemných vztazích budou patrně slábnout nebo budou převrstveny novými tématy, jako jsou terorismus, hospodářská deprese.... Přesto je třeba počítat v kontextu střední a východní Evropy s dlouhodobým dozníváním konfliktní minulosti vyžadující citlivý a spíše zdrženlivý přístup při hledání nových interpretačních rámců zlomových událostí společných dějin.

6 ROZHOVORY S OSOBNOSTMI, KTERÉ SE ZABÝVAJÍ ČESKO-NĚMECKÝMI VZTAHY, MAJÍ ZKUŠENOSTI S ŽIVOTEM V SRN (NDR), S PAMĚTNÍKY, KTEŘÍ ZAŽILI OBDOBÍ 2. SVĚTOVÉ VÁLKY A ODSUN

6.1 Rozhovor s Mgr. Janem Kreuterem, pracovníkem Ministerstva zahraničních věcí ČR

1. Jak byste zhodnotil současné česko-německé vztahy?

Odpověď Mgr. Kreutera: Současné česko-německé vztahy bych zhodnotil tak, že jsou nejlepší za celou historii. Všechny tyto informace vycházejí ze statistik. Obchodní výměna – import a export je na skvělé úrovni, Německo je největším obchodním partnerem České republiky. Důležitým dokumentem, ze kterého je možné čerpat podrobné informace, je Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji z roku 1997. Tato deklarace uzavřela některé sporné otázky v česko-německých vztazích, které pocházejí z minulosti a současně otevřela prostor k prohlubování partnerství v duchu společných evropských hodnot. Za německou stranu ji podepsali Helmut Kohl a Klaus Kinkel, za českou stranu Václav Klaus a Josef Zieleniec.

2. Do jaké míry se ovlivňují česká a německá ekonomika?

Odpověď Mgr. Kreutera: Německo je největším obchodním partnerem České republiky, 1/3 vývozu jde z České republiky do Německa. Německo se po roce 1990 stalo největším investorem České republiky. Nejdůležitější německou investicí v ČR je ŠKODA auto v Mladé Boleslavi. Obecně se dá říct, že česká ekonomika je na německé ekonomice závislá. Ze zkušeností, které máme, vyplývá, že SRN má v řadě dalších případů zájem o spolupráci. Důležitým bodem v ovlivňování ekonomik je přeshraniční spolupráce.

3. Jaký vliv má současná krize na vztahy mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo?

Odpověď Mgr. Kreutera: Jak jsem řekl v předchozí otázce, tak česká ekonomika je na německé závislá. Stav německé ekonomiky je v současnosti dobrý, což má samozřejmě pozitivní vliv i na českou ekonomiku a z toho vyplývá, že česká ekonomika není v současnosti v ohrožení.

4. Existují nějaké smlouvy, které ukotvují vztahy mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo?

Odpověď Mgr. Kreutera: Ano, existují mezinárodní smlouvy, které mezi sebou podepsaly obě země. Jsou to Česko-německé smlouva o přátelství z roku 1992 a Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji z roku 1997.

6.2 Rozhovor s Mgr. Miroslavou Koclířovou, učitelkou a překladatelkou německého jazyka, která má zkušenosti se studiem v Brandenburgu v bývalé NDR

1. Ve svých vzpomínkách a rozhovorech, které jsme spolu vedly, jste zmiňovala, že jste studovala němčinu v Brandenburgu? Jak to bylo vůbec s povolením ke studiu?

Odpověď Mgr. Koclířové: Jako studenti germanistiky jsme povinně museli absolvovat jednosemestrovou studijní stáž, která byla součástí našeho výukového programu. Výjimku měli pouze studenti, kteří měli nějaké zdravotní problémy a studentky, které měly malé děti. Nedá se v žádném případě říci, že stáž byla dobrovolná a že jsme si mohli vybrat místo a dobu, kdy budeme stáž absolvovat. Absolventi výukového programu Český jazyk a Německý jazyk pro základní a střední školy nedostávali po ukončení studia automaticky titul magistr, ale promovaný pedagog, přičemž náročnost i délka studia v letech 1981-86, kdy jsem studovala, odpovídala svojí obtížností dnešnímu magisterskému studiu. Čeština a němčina se studovala jako magisterský program teprve po roce 1990, kdy došlo ke změně zákona a prováděcí vyhlášky, a studenti, kteří tento program absolvovali před rokem 1990, si mohli tudíž požádat o přiznání titulu magistr, což jsem učinila. Takže v současné době používám titul magistr, protože titul promovaný pedagog se v současné době již nepoužívá (tento titul byl spojen s érou socialismu). Ve třetím ročníku nám z Ministerstva školství ČR bylo určeno místo, kam pojedeme studovat v NDR. O tom, že bychom si místo, termín nebo školu mohli svobodně vybrat, tak o tom jsme si mohli nechat jen zdát. Tehdy Katedra germanistiky Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích měla dlouhodobé vztahy navázané s tehdy Pedagogickým institutem v Drážďanech, a proto všichni studenti germanistiky jezdili studovat do Brandenburgu, což bylo detašované pracoviště Pedagogického institutu v Drážďanech pro cizince v rámci zemí RVHP (Rada vzájemné hospodářské pomoci). V celém komplexu budovy se proto vedle Čechů učili němčinu ve svých programech třeba i Poláci a Bulhaři. Místo studia bylo direktivně vybráno ministerstvem. Přesto, že jsme jeli studovat do spřátelené země, museli jsme mít pas, výjezdní doložku a potvrzení od katedry, že jsme studenti germanistiky.

2. Můžete vysvětlit, co to byla výjezdní doložka? Předpokládám, že dnešní mladí tento pojem již neznají.

Odpověď Mgr. Koclířové: Výjezdní doložka byl dodatek k pasu, který mi regulérně umožňoval vyjet do zahraniční země v rámci RVHP. Celníci na hranicích pasy i doložky striktně kontrolovali a často kontrolovali, jestli do země nevyvážíme něco zakázaného.

3. Jak byste charakterizovala tehdejší NDR?

Odpověď Mgr. Koclířové: NDR byla země, kde se daly poměrně dobře získat některé druhy zboží a potravin, které v ČSSR nebyly a bohužel se nemohly přivážet nebo jen v malém množství. Mezi nedostatkové zboží v ČSSR patřily například boty, některé druhy salámů a alkoholu, luxusní značková kosmetika, které se ve vybraných obchodech v NDR daly sehnat, některé druhy delikates (olivy, kaviár, mořské plody, whisky), které se daly sehnat v luxusních německých obchůdkách, které byly jistou podobou našich prodejen Tuzex. Nákup v nich probíhal ve východních markách. Co se týká zásobování v obchodech s potravinami, tak to bylo na lepší úrovni než u nás, takže se zde dalo nakoupit exotické ovoce, což bylo v ČSSR velmi nedostatkové zboží.

4. Co to vlastně byl Tuzex? Existovalo něco podobného v NDR?

Odpověď Mgr. Koclířové: Tuzex byl obchod s předraženým, ale velice žádaným a v jiných obchodech nedostatkovým zbožím. Nakupovalo se zde za bony, což byly poukázky. Za jeden bon se platila určitá částka v Kčs, ale problém byl, že se bony nedaly téměř sehnat, a proto taky existovala vrstva veksláků (obchodníků s bony), která na černém trhu s bony obchodovala. V NDR takovýto typ obchodů, kde by se nakupovalo za zvláštní poukázky, nebyl. Existovaly zde obchody, kde se zboží s vyšší jakostí dalo získat, pochopitelně bylo však velmi drahé, a pokud se dobře pamatuji, běžní lidé v NDR si v nich vzhledem k tomu, že vydělávali málo, moc koupit nemohli.

5. Teď bych se vrátila zpět k hlavnímu našemu tématu a to bylo Vaše studium. Můžete mi o tom říci něco více, mám na mysli hlavně organizaci studia – uznávání zápočtů a zkoušek?

Odpověď Mgr. Koclířové: Studovali jsme přímo v budově institutu, kde jsme měli své učebny. Vyučovali nás docenti a profesori, kteří učili na Pedagogickém institutu v Drážďanech. Struktura studia v NDR se silně podobala struktuře studia v ČSSR, to znamená, že všechny katedry germanistiky měly centrálně stanovený program, který v našem případě byl přizpůsoben tomu, že jsme byli cizinci. Výuka probíhala v němčině, taktéž zápočty a zkoušky. Bohužel německé zkoušky a zápočty nám v ČSSR

nebyly uznány a zkoušky a zápočty za předměty za zimní semestr, kdy jsme byli v NDR, jsme museli dodělávat během letního semestru. Jako cizinci jsme měli stanovenou tzv. Betreuerin, což byla v našem případě paní Müllerová. Tato paní měla stejnou funkci jako vedoucí kruhu, což u nás v Čechách byla paní docentka Boková. Dá se to přirovnat přibližně k funkci třídního učitele na nižším typu školy. Byla to kontaktní osoba, na kterou jsme se obraceli, jestliže jsme měli problémy s něčím, co se týkalo studia, ubytování, styku s veřejností, a doprovázela nás všude tam, kde jsme měli tematické zájezdy, v nichž jsme poznávali německá města jako např. Drážďany, Lipsko, Wernigerode, Berlín, apod.

6. Jaké jste měli vztahy s vyučujícími?

Odpověď Mgr. Koclířové: Vzhledem k tomu, že jsme měli velmi dobré studijní výsledky, tak nás vyučující měli rádi a vycházeli nám vstříc. Snažili se nám maximálně věnovat. I když příměs jistého vztahu „soudružskosti“ se dala vysledovat i zde, protože funkcionáři Socialistického svazu mládeže pochopitelně i zde měli přednost.

7. Jaké jste měla vztahy s běžnými německými občany, se kterými jste přišla do kontaktu?

Odpověď Mgr. Koclířové: S běžnými občany našeho věku jsme přišli do kontaktu víceméně na diskotékách, které jsme jako studenti navštěvovali, abychom si zlepšili naši jazykovou úroveň. Mladí na těchto diskotékách měli obdobné starosti a životní styl jako jsme měli my, i když jsme tam mohli vysledovat jistou mez nepřátelství vůči Rusům, protože přítomnost sovětských vojsk Němci v Brandenburgu nesli velmi bolestně. V Brandenburgu existovala velmi silná sovětská posádka, kdy Sověti obývali jednu velkou čtvrť téměř stotisícového Brandenburgu. Bohužel ze začátku naše němčina byla naakcentovaná podobně jako němčina, kterou používali Rusové, proto se nám kolikrát stalo, že nás personál v Mitropě (což byly restaurace na vlakovém nádraží) odmítal obsloužit a obsluhoval nás jedině tehdy, když jsme vysvětlili, že jsme Češi a ne Rusové. Co se týká antagonistických nálad vůči sovětským okupačním vojskům, tak ty byly v Čechách i v NDR stejné. Co se týká obyčejných lidí, tak ti nás většinou mezi sebe vzali bez problémů.

8. Zmínila jste se o návštěvě Berlína. Ten byl v době Vašeho studia rozdělen? Jak jste celkovou situaci vnímali jako běžní návštěvníci?

Odpověď Mgr. Koclířové: V Berlíně jsme navštívili různé památky, kterých má Berlín opravdu hodně, ale v paměti mi vedle návštěvy Pergammon - muzea utkvěla situace okolo Brandenburské brány. Nemohli jsme se k ní přiblížit, protože tam byly

protitankové zátarasy a ostnatý drát a Brandenburská brána byla hlídána sovětskou armádou. Paní Müllerová nás varovala, abychom neudělali žádnou hloupost, protože jinak pohraničníci bez milosti stříleli. Tehdy jsem pochopila, že paní Müllerová se opravdu bála a teprve s odstupem let jsem byla schopna pochopit, jak se asi cítila, když měla na starost nás - studenty. Byla zde cítit všudypřítomná atmosféra strachu.

9. Měla jste možnost během pobytu v NDR navštívit rodinu rodilého mluvčího, popřípadě poznat styl života běžných občanů?

Odpověď Mgr. Koclířové: Ano, byla jsem pozvána naší Betreuerin paní Müllerovou na konci mého pobytu, kdy se s námi chtěla rozloučit. Připravila pro nás pohoštění. Částečně jsem měla možnost poznat německou kuchyni, protože na kolejích nám vařili mezinárodní jídla. Co se týká úrovně zařízení bytu paní Müllerové, dá se říct, že to bylo podobné jako v Čechách. Většina Němců v té době žila v panelových domech, pokud někteří žili v domech, byly v horším stavu, protože Němci neměli mnoho peněz, aby mohli investovat do velkých oprav. Tehdy jsme vyzorovali, že centrum, kam se dostali cizinci, bylo výstavné a upravené, ale stačilo přejít o pár bloků dál a domy byly značně poškozené, jako kdyby druhá světová válka skončila teprve nedávno.

10. Jak to bylo s religiozitou v NDR?

Odpověď Mgr. Koclířové: Dá se říci, že lidé měli větší možnosti navštěvovat kostely než u nás. Co mě překvapilo, byla skutečnost, že tehdy do kostelů nechodili jen starší lidé, ale chodilo tam poměrně hodně mladých Němců. Kněží se snažili oslovit i mladou generaci a konaly se tam koncerty vážné hudby. Němci byli převážně protestanti.

6.3 Rozhovor s Václavem Reichlem, emigrace do SRN v roce 1973

Okruh 1 – odsunutí Němci, fakta získaná pro Váš dokument

1. Jakým způsobem se chovali domorodí Němci k Němcům odsunutým po roce 1945?

Odpověď pana V. Reichla: Vzhledem k tomu, že situace v Německu po prohrané válce byla pro domorodé obyvatelstvo existenčně více než složitá, byl příchod několika milionů utečenců a vyhnanců z Pruska a východní Evropy, s nimiž se museli o to málo ještě dělit, ne právě vítán. Navíc to byli katolíci (v Německu je více protestantů) a vzhledem k tomu, že jejich rodiny žily staletí ve východní Evropě, tak měli i odlišnou „socializaci“, tj. kulturu, myšlení, humor, zkušenosti atd. Tím, že o úplně všechno ve staré vlasti přišli, byli chudí jak kostelní myši, tak byla jejich motivace nadprůměrná zase se k něčemu dopracovat, postavit se na vlastní nohy (přežít), a tím konkurovali místním, což k sympatiím místních právě nepřidávalo.

2. Mají odsunutí Němci tendenci podporovat obnovu míst, kde žili v Čechách po určité části svého života?

Odpověď pana V. Reischla: V popředí stojí především ztrpklost, že zaplatili za prohranou válku více než ti, kteří s ní začali (Německo) a že skutečný důvod, proč se k „Velkoněmecku“ hlásili, nikoho dnes nezajímá (ani Čechy a ani „domorodé“ Němce). Tento důvod se nachází daleko dříve před rokem 1938 a souvisí s všeobecným hledáním národní identity v 18. století, kterému se u nás říká „vlastenectví či obrození“. U Němců přineslo toto „obrození“ katastrofu 1. a 2. světové války.

Zda-li mají dnes potřebu na dušičky zapalovat svíčky na rozbořených hřbitovech jejich předků, je druhořadou otázkou (přičemž asi mají, vždyť jejich předkové tam žili staletí).

3. Jak se Němci vyrovnávali se svým osudem, jaký byl jejich další osud, do jakých částí Německa nejčastěji odcházeli? Existovaly v Německu nějaké zákony, které upravovaly jejich práva a povinnosti?

Odpověď pana V. Reischla: Doporučuji knihu „Chladná vlast“ (Kalte Heimat) od A.Kosserta, která právě vyšla v češtině. Tam je vše do detailu popsáno.

4. Existují nějaké spolky či sdružení, které spolupracují s obecními úřady zde v Čechách? Znáte eventuálně některé z nich jmenně?

Odpověď pana V. Reischla: Není momentálně české vesnice, jež byla svého času v tzv. sudetské oblasti, kde by nevznikla spolupráce a to buď na soukromé úrovni, či úrovni oficiální. Největším problémem je, že po padesáti letech české totality jsou lidé v Čechách velice málo s tímto pohledem „z druhé strany“ obeznámeni, a když ano, tak je to protiklad vůči tomu, co se celou dobu učili ve škole: „Vždyť oni začali válku, tak co vůbec chtějí?“

Okruh 2 – Dotazy na situaci v Německu po roce 1968 na základě Vašich zkušeností

1. Jakým způsobem jste se Vy v emigraci prosazoval ve své profesi, můžete mi o tom říct něco bližšího? Jak jste se začlenil do německé společnosti, jak Vás Němci vnímali, jak jste začínal?

Představa o životě „mimo vlast“ a ve vlasti, je představou ryze českou a souvisí s chápáním 18. století (obrození / vlastenectví / VLAST!!!) a ve svobodném světě, kam jsem 1973 emigroval, tato představa neexistovala. Obstát jako rodilý Čech v USA či Německu, bylo asi jednodušší, (až na jazyk!) než se pokusit založit novou existenci v komunistické Praze. Člověk musel být pilnější než místní, snažit se a stál především

„zády ke zdi“ (návrat nemožný!), takže motivace nechyběla. Snad ani dnes, až na to, že se lze vrátit, to jiné není?!

2. Vnímáte se dneska více jako Němec nebo Čech?

Odpověď pana V. Reischla: Evropan. Jiné chápání mi je dnes cizí. (Kmenové chápání 18. /19. století, včetně všech jeho válek).

3. Protože Vaše jméno zní německy, chci se zeptat, jestli jste měl rodinné nebo příbuzenské vazby v Německu?

Odpověď pana V. Reischla: Čech jako poleno, až já mám tu první „vazbu“ k Německu. Čechy / Böhmen byly tradičně křížovatkou národu. Odtud jsou ta jména!

4. Podporovali Vás po emigraci eventuálně příbuzní?

Odpověď pana V. Reischla: Nebylo „německých“ příbuzných a rodiče zůstali v ČSSR.

5. Můžete mi říct, proč jste se vlastně rozhodl pro emigraci?

Odpověď pana V. Reischla: Abych s Vámi mohl vést tento rozhovor a nemusel přemýšlet, co smím a co nesmím říci, či co by pro mne mohlo být nebezpečné, když to řeknu.

6. Co bylo pro Vás v začátcích vůbec to nejtěžší?

Odpověď pana V. Reischla: Žít s vědomím, že možná již nikdy nevidím své rodiče.

7. Mluvil jste německy na takové úrovni, abyste se mohl začlenit bez problémů do společnosti?

Odpověď pana V. Reischla: Perfektní ovládnutí jazyka je předpokladem pouze v „kmenové, čistokrevné“ uzavřené kmenové společnosti, jakou byla ČSSR. V tzv. svobodném světě mimo, toto nehraje až tak velkou roli. K tomu, aby člověk mohl být akceptován či přijat, jsou jiné věci důležitější.

8. Na Vašich stránkách mě zaujaly následující projekty – (1989-1995) - Německo-česká setkání v Terezíně (German-Czech meetings in Terezin) a Who are those Czech and German speaking „Bohemians“ (1989-2007). Mohl byste mi o nich říct něco bližšího? Proč jste si právě vybral tato témata?

Odpověď pana V. Reischla: Chtěl jsem pochopit důvod těchto lidských konfliktů, o kterých se zde bavíme. Odpovědi jsou mé filmy k danému tématu.

9. Jakým způsobem byli přijati v Německu emigranti z ČSSR v roce 1968 a v dalších letech?

Odpověď pana V. Reischla: V roce 1968 Čechům často solidárně čeští Němci pomáhali, jelikož věděli, jak to je těžké přijít s holýma rukama do cizího prostředí a navíc jim byla česká mentalita blízká.

10. Jak byste jako dokumentarista a fotograf definoval změny po sjednocení Německa?

Odpověď pana V. Reischla: Problémy mezi bývalou NDR a SRN byly stejné jako dnešní problémy mezi EU a ČR a jsou způsobovány zájmovými skupinami, jež se snaží staré (kmenové) poměry a s nimi související osobní výhody udržet. Dnes naopak, se zde často chápe přínos myšlení lidí z bývalé NDR jako něco nového, pozitivního. Tito lidé opustili stejně tak jako já „kmenovou společnost“ bývalé NDR, aby zde na západě založili novou existenci, a jsou tak jako vždy více motivováni se k něčemu vlastníma rukama dopracovat. Naproti tomu je faktem, že volání po „kmenové identitě / národní sounáležitosti“, přichází dnes více z východu (viz neonacisté či situace v bývalém Sovětském svazu).

6.4 Rozhovor s PhDr. Janou Burianovou, středoškolskou učitelkou a vedoucí projektu Domov/Heimat (klíčová postava pan Adolf Geist – narozen 7. 4. 1923 Nové Mlýny, nyní žije v Haugschlagu)

1. Můžete mi prosím říct něco více o projektu Heimat/Domov?

Odpověď paní dr. Burianové: Jedná se o projekt, který se zabývá historií vesnice Nové Mlýny a vzpomínkami pamětníků odsunu. Samotná vesnice zanikla v roce 1953. Některé důležité informace jsme se dozvěděli právě od pana Geista, který nám řekl, že byl odsunut 7 km od Nové Bystřice do nejsevernějšího výběžku Rakouska a že navštěvoval školu v Nové Bystřici, což bylo 7 km od jeho domu.

2. Jak jste se dostala do kontaktu s panem Adolfem Geistem?

Odpověď paní dr. Burianové: Do kontaktu s panem Geistem jsem se dostala přes paní Růžičkovou z Nové Bystřice.

3. Má pan Geist kontakty či vazby k lidem z bývalého Československa?

Odpověď paní dr. Burianové: Ano, pokud je mi známo, pan Geist má známé v Praze i v Nové Bystřici.

4. Hovoří pan Geist česky?

Odpověď paní dr. Burianové: Ano, pak Geist hovoří stále česky. Česky se naučil od svých českých kamarádů během školní docházky v Nové Bystřici.

5. Jak probíhal samotný odsun?

Odpověď paní dr. Burianové: Samotný odsun začal 28. května 1945 – 1. fáze divokého odsunu. Podle výpovědi pana Geista probíhal odsun velmi rychle. Během třiceti minut museli mít sbalené zavazadlo, které nesmělo přesahovat hmotnost 30 kg. Všichni museli

být připraveni u kapličky v Nových Mlýnech. Bylo vzato pět rukojmích, mezi nimi i tatínek pana Geista. Rukojmí byli vzati pro případ, že by odsun neprobíhal klidně. Když byli všichni připraveni, tak byli odvedeni na rakouské hranice. Tyto informace jsme získali od pana Geista, i když on sám u odsunu nebyl, protože v té době byl na frontě, takže tyto informace jsou vyprávěním maminky a sourozenců pana Geista.

6. Jak vzpomíná pan Geist na život v ČSR?

Odpověď paní dr. Burianové: Z vyprávění pana Geista vyplývá, že vzpomínky na život v ČR má dobré. Místní lidé se k němu chovali dobře, ale chování partyzánů bylo špatné.

7. Jak se pan Geist zapojil do života v Rakousku po odsunu?

Odpověď paní dr. Burianové: Pan Geist neměl se začleněním problémy. Pracoval jako učitel dějepisu a německého jazyka.

8. Jaký je současný vztah pana Geista k České republice, kde je jeho domov?

Odpověď paní dr. Burianové: Pan Geist má k České republice vřelý a pozitivní vztah. Za svůj domov považuje Evropu.

9. Kdy se pan Geist měl možnost dostat znovu do České republiky?

Odpověď paní dr. Burianové: Sám pan Geist se do České republiky dostal znovu až v roce 1990.

6.5 Rozhovor s Vojtěchem Černým, důchodce, pamětník okupace, Protektorátu Čechy a Moravy a 2. světové války; autentické vzpomínky mého dědečka pana Vojtěcha Černého, narozeného v roce 1933.

1. Jak vzpomínáte na dobu před okupací a dobu okupace?

Odpověď pana Vojtěcha Černého: Dříve než nastala vlastní doba okupace, předcházely tuto dobu již malé příhraniční bojůvky, kdy příslušníci německého národa, již částečně ozbrojeného, věděli, že se schyluje k brzké k okupaci Československého státu. Již tehdy šlo o vědomé napadání vzájemného dosavadního soužití v částech pohraničí. Ve věku šesti let jsem tuto dobu chápal jako dobu přicházejícího strachu. Rodiče nám kladli na srdce, abychom se nikde o nastávajících událostech nezmiňovali, protože už v té době bylo dost Čechů, kteří kolaborovali. Vzpomínám si na „velkolepý“ vstup německých vojsk na naše území v roce 1939.

Z Československa se stal Protektorát Čechy a Morava, což bylo jiné zřízení, úřady přešly pod německou správu. Aby bylo dostatek zdrojů, jak potraviny, tak i ostatních průmyslových potřeb pro německou armádu, byl zaveden lístkový systém, kdy každý člověk dostal jen určité omezené množství. Zemědělská část obyvatelstva dostala

předpisy dodávek obilí a masa, které musela odvést. Jídla bylo najednou méně, zvláště pak pro městské obyvatelstvo nastalo shánění potravin. Tato snaha byla přísně sledována německými úřady, všude probíhaly kontroly obyvatel. Pokud byl někdo přistižen při převozu potravin a ostatních potřeb, tak byl přísně potrestán. Aby se těmto přesunům, které byly jednou ze smutných částí, zamezilo, probíhaly na vesnicích kontroly stavu zemědělských zásob. Každý zemědělec si mohl nechat pro vlastní potřebu určité množství potravin. Byly zavedeny šatenky, aby si je lidé mohli vyměnit za oblečení. Při nedodržení tohoto nařízení byli lidé odvedeni až do koncentračních táborů. Nejsmutnější bylo, že se mezi českými občany našli i lidé, kteří donášeli a udávali.

2. Jakým způsobem jste se dozvěděl o vzniku Protektorátu Čechy a Moravy a následně vypuknutí druhé světové války?

Odpověď pana Vojtěcha Černého: O vzniku Protektorátu jsem se dozvěděl z rozhlasu. Vypuknutí války si přesně nepamatuji, ale vím, že začala na východní frontě. Zprávy o průběhu války byly ze začátku asi pravdivé, pokud německá armáda postupovala a dařilo se jí. Později se zprávy měnily ve zkreslené a lživé.

3. Jak probíhala školní docházka za doby okupace, Protektorátu a za druhé světové války?

Odpověď pana Vojtěcha Černého: Školní docházka probíhala skoro po dobu celé války běžným způsobem, až na konec války, který si nedokážu přesně vybavit, ale bylo to v době, kdy německá armáda spolu s národními hosty ustupovala před sovětskou armádou. Německá armáda spolu s národními hosty obsazovala školy a některé domácnosti, v případě, že bylo národních hostů a armády velké množství. Mezi vyučovací předměty byla zařazena němčina. Mezi dětské školní povinnosti patřil i sběr surovin, například kopřivy a pýru. Po určitou dobu pro nedostatek topiva byla však pravidelná školní docházka přerušena a vyučování probíhalo jen dvakrát v týdnu a to převážně v místních hostincích. Úroveň nebyla vysoká, dostávali jsme jen úkoly s minimálním výkladem a na vysvědčení jsme si odnášeli známky úměrné způsobu vyučování.

4. Kdo to vlastně byli národní hosti a jak probíhalo soužití s nimi?

Odpověď pana Vojtěcha Černého: Každé stavení s více než dvěma místnostmi muselo ubytovat národní hosty. Národní hosté nebyli vítáni. Byla to část německého národa tvořena převážně ze starců, žen a dětí, kteří postupovali za armádou při dobývání. Jejich úkolem bylo obsadit dobyté území.

5. Jak jste získávaly informace o průběhu války?

Odpověď pana Vojtěcha Černého: Jediným zdrojem informací byla špatně fungující obyčejná rádia. Zprávy byly rušeny. Nejčastěji se poslouchala stanice Londýn. Zprávy a novinky se rozšiřovaly na besedách sousedů, kde se dohadovali, jak dlouho bude trvat ještě válka. Poslech cizích stanic byl přísně zakázán a při prozrazení byli lidé odvezeni do koncentračních táborů.

6. Jak se lišil život na vesnici a ve městě během války?

Odpověď pana Vojtěcha Černého: Život na vesnici a ve městě byl rozdílný. Život ve městě z pohledu potravin byl snad i horší, protože na vesnici bylo velké množství lidí, kteří měli zemědělskou půdu a drobná hospodářská zvířata. I když byly stanovené dodávky zemědělských produktů, byl stanoven i limit pro samozásobení zemědělců.

7. Kdo to byli partyzáni?

Odpověď pana Vojtěch Černého: V druhé polovině války vznikaly ozbrojené oddíly partyzánů, což byli civilisté nebo bojovníci, kteří nepatřili k pravidelným vojenským jednotkám a kteří měli narušovat činnost nepřítele.

ZÁVĚR

Na základě analýzy prostudovaných materiálů týkajících se česko-německých vztahů ve 20. a 21. století vyplývá, že vztahy mezi oběma zeměmi byly velmi komplikované, ať už na vzájemné vztahy nahlížíme z českého či německého pohledu. Komplikovanost vztahů mezi oběma národy hrála v průběhu 20. století klíčovou roli a významným způsobem ovlivnila dějiny obou národů.

Na základě komparace vzájemných vztahů a získaných rozhovorů můžeme učinit několik závěrů. Ne právě ideální vztahy mezi Čechy a Němci hrály klíčovou roli i při vzniku samostatného Československa, protože jak ze zjištěných materiálů vyplývá, tak Němci nesouhlasili s tím, aby Češi a Slováci vytvořili samostatný stát, a proto se jim snažili různými způsoby situaci předcházející vzniku státu komplikovat. Toto jejich konání bylo ale nepochopitelné hlavně vzhledem k tomu, že Němci prohráli 1. světovou válku, a tudíž neměli právo klást požadavky.

Důležitým obdobím z hlediska vývoje vzájemných vztahů bylo období vzniku nacismu v Německu a doba, kdy získal v Německu moc Adolf Hitler. Nacismus se projevoval silným odporem k nepříteli, a jelikož Němci v 1. světové válce prohráli a Češi patřili k vítězným státům, tak ze strany Němců přišla vlna nenávisti a odporu vůči českému národu. Tento odpor se plně projevil v průběhu 2. světové války, kdy se Češi společně se Židy a Cikány stali hlavními cíli německé nenávisti.

Další závěr, který z průzkumu vyplývá, se týká územního „souboje“ mezi oběma národy. Území hrálo mezi těmito dvěma sousedy významnou roli. Druhé světové válce předcházející mnichovská dohoda byla jakýmsi bojem o území českého národa, které se nakonec Němcům pod nátlakem a výhrůzkami a za podpory států dohody podařilo získat.

Podle mého názoru klíčovým milníkem rozvoje vztahů mezi Čechy a Němci bylo období od 1. světové do 2. světové války, protože události, které se mezi příslušníky obou národů staly, vzájemné vztahy vyostřily. V průběhu druhé světové války utrpěl český národ obrovské, nenahraditelné ztráty. Ale abychom nebyli nespravedliví, i Němci utrpěli obrovské ztráty po skončení války, protože ponížení Češi chtěli učinit odplatu, tak jednali při odsunu sudetských Němců bez rozvahy a mnohým nevinným lidem nespravedlivě ublížili, aniž by si uvědomovali důsledky svých činů. Český národ nebyl považován ze strany Němců za rovnoprávný. Byla uzavřena pražská univerzita a další školy, došlo k degradaci společenských poměrů v protektorátu a snížení životní úrovně lidí v něm žijících.

Události let následujících po 2. světové válce v rozbitém Československu a poraženém Německu významně ovlivnily budoucnost obou národů, protože vítězné státy si činily nároky na to, aby mohly ovlivňovat státy osvobozené či poražené. Vliv vítězných států byl významný a určil vývoj obou států. Z prozkoumaných materiálů plyne, že 2. světová válka měla negativní vliv na další vývoj a že se 2. světová válka stala předzvěstí studené války mezi „Západem“ (USA) a „Východem“ (SSSR).

Jeden z důležitých milníků vývoje vzájemných česko-německých vztahů byl vztah mezi ČSR (ČSSR), NDR a SRN po změnách, nastalých v roce 1948, respektive 1949. Rozdělením Německa na dvě sféry vlivu došlo ke změně vztahů s ostatními zeměmi, protože Německá demokratická republika byla pod přísným vlivem SSSR a západní Německo bylo ovlivňováno západními mocnostmi. Tyto změny po válce byly výsledkem toho, že se státy obávaly, co by se stalo, kdyby Německo zůstalo po válce jednotné.

Po ukončení studené války, spojení obou částí Německa a transformaci režimu v ČSSR nastaly ve vztazích následně mezi oběma vzniklými státy přirozené změny. Německo podle předpokladů velkého množství odborníků získalo vůdčí postavení v Evropě. Nutno však podotknout, že právě toho se velké množství států a jejich představitelů obávalo, protože měli obavy, aby Německo svoji silící dominanci nezneužilo, jak již tomu bylo v minulosti. To se naštěstí nestalo, Německo své dominantní postavení využilo k tomu, aby pomohlo státům bývalého východního bloku k začlenění se do Evropské unie. Mezi těmito zeměmi byla i Česká republika. SRN se v roce 1990 po spojení potýkala s rozsáhlými problémy, které vyplývaly z odlišného vývoje v obou částech Německa během druhé poloviny 20. století. S některými problémy se potýká dodnes, protože stále nedošlo k vyrovnání rozdílů mezi bývalým východním a západním Německem.

Z rozhovoru poskytnutého odborníkem na státy střední a východní Evropy panem Mgr. Janem Kreuterem vyplývá, že v současnosti má Česká republika s SRN nejlepší obchodní, ekonomické i politické vztahy. Z poskytnutých zdrojů z Ministerstva zahraničních ČR věcí plyne, že SRN je pro Českou republiku nejdůležitějším obchodním partnerem – SRN je pro Českou republiku exportní destinací číslo jedna s 30 %. Ze statistik vyplývá, že obchodní a ekonomické vztahy mezi oběma zeměmi byly negativně ovlivněny celosvětovou ekonomickou krizí, kdy došlo k poklesu obchodu mezi oběma zeměmi v letech 2008 a 2009.

V příloze bakalářské práce jsem zkoumala v dotazníku znalosti českých respondentů do věku 30 let. Zaměřila jsem se na jejich znalosti z německých a českých vztahů v průběhu 20. a 21. století. Ze zjištěných výsledků vyplývá, že se respondenti v problematice česko-německých vztahů orientují nedostatečně. Celá řada důležitých historických dat, týkajících se česko-německých vztahů, je na okraji jejich pozornosti. Nejpřesnější byly odpovědi týkající se dat a událostí, která respondenti „zažili“ či se dozvěděli z médií během svého života. Naopak vzdálenější historická data a informace týkající se mezistátních smluv činily respondentům největší obtíže.

Za velmi důležitý materiál lze považovat rozhovor s panem Václavem Reischlem, který je českým emigrantem v Německu již od roku 1973. Ve svém rozhovoru říká osobní názory a poznatky, které jsou pro nás pro Čechy, kteří jsme zůstali ve vlasti, poněkud neobvyklé. Jako příklad je možno uvést chápání češství v jeho podání. Pan Reischl v rozhovoru popisuje, že se necítí být Čechem ani Němcem, ale Evropanem. Má české kořeny, ale plně se přizpůsobil životu v Německu. Tuto tendenci lze vysledovat i při včleňování evropských států do Evropské unie. Němci a Češi se stali příslušníky jednotného národa Evropské unie, vztahy mezi Čechy a Němci získaly novou podobu a do budoucna plánují budování mírových vztahů a spolupráce ve všech oblastech lidské činnosti.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literární zdroje

1. BARTOŠ JOSEF, *Okupované pohraničí a české obyvatelstvo 1938-1945*, ČSPB, 1986, 159 s.
2. BAUER FRANZ, *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména, fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*, Praha: Mnichov: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku; Institutum Bohemicum Kultur- und Bildungswerk der Ackermann-Gemeinde, 1991, 231 s., ISBN 80-85241-96-X.
3. BAUN MICHAEL, *German Politics, Germany and Central Europe: Hegemony Re-Examined*, International Association for the Study of German Politics, 3. vydání, 2005, 397 s., ISSN 0964-4008.
4. BENEŠ EDVARD, *Mnichovské dny – Paměti*, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1968, 555 s.
5. BÖSE O., EIBICHT R.-J., *Die Sudeten-deutschen, Eine Volksgruppe im Herzen Europas, Von der Frankfurter Paulskirche zur Bundesrepublik Deutschland*, München, 1989, Sudetendeutscher Rat, Jos. C. Huber KG, s. 174.
6. DEJMEK JIŘÍ, *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918-1992)*, Praha, 2002, Centrum pro ekonomiku a politiku, 384 s.
7. DEMEK JAROMÍR A KOLEKTIV AUTORŮ, *ČSSR - NDR socialistická spolupráce*, Praha, 1978, Ústav mezinárodních vztahů, 223 s.
8. GORDON L. ROTTMAN, *The Berlin Wall and the Intra-German border 1961-1989*, London, Osprey Publishing, 2008, 64 s., ISBN 978-1-84603-193-9.
9. HÁJEK MILOŠ A KOLEKTIV, *A Summary of contemporary history II. 1929-1939, Part Four – The Period of the Preparation for the Second World War (1933-1939), Přehled nejnovějších dějin – II. 1929-1939. Část čtvrtá. Období příprav druhé světové války (1933-1939)*, Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1968, 234 s.
10. HOUDA P., RATAJ J., *Československo v proměnách komunistického režimu*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica, Praha 2010, 455 s., ISBN 978-80-245-1696-7.
11. HOUŽVIČKA V., NOVOTNÝ L., *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí, Sebeidentifikace a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd ČR, v. v. l., 2007, 170 s., ISBN 978-80-7330-109-5.

12. JEŘÁBEK, DOKOUPIL, HAVLÍČEK, *Česká pohraniční bariéra nebo prostor zprostředkování*, 1. vydání, Praha, Akademia, 2004, 296 s., ISBN 80-200-1051-3.
13. KOSCHMAL W., NEKULA M., ROGALL J., *Češi a Němci: dějiny-kultura-politika*, Praha: Paseka, 473 s., ISBN 80-7185-482-4.
14. KURAL VÁCLAV, ŘEZÁNKOVÁ IVONA, *Cesta do katastrofy, Československo-německé vztahy 1938-1947*, Vrútky, Ústav mezinárodních vztahů za podpory nadace Konráda Adenauera, NADAS-AFGH s. r. o., 188 s., ISBN 80-901301-7-8.
15. MACHÁČEK PAVEL, *Cesta Čechů a Němců ke dnešku*, 1. vydání, Nakladatelství AVENTINUM, s. r. o., 2002, 151 s., ISBN 80-7151-199-4.
16. MAŘÍKOVÁ, KOSTELECKÝ, LEBEDA, *Jaká je naše společnost? Otázky, které si často klademe*, Praha, Sociologické nakladatelství Slon, 2010, 446 s., ISBN 978-80-7419-025-4.
17. MENCL VOJTĚCH, HÁJEK MILOŠ, OTÁHAL MILAN, KADLECOVÁ ERIKA, *Křižovatky 20. století – Světla místa v nejnovějších dějinách*, 1. vydání, Praha, Naše vojsko, 1990, 397 s., ISBN 80-206-0180-5.
18. MEYER MICHAEL, *Rok, který změnil svět – Dosud nezveřejněné okolnosti pádu Berlínské zdi*, Knižní klub, 286 s., ISBN 978-80-242-2778-8.
19. NADACE BERNARDA BOLZANA, *Češi a Němci – historická tabu, Tschechen und Deutsche – historische Tabus*, 1. vydání, Praha, Nakladatelství Prago Media, 1995, 349 s., ISBN 80-901533-2-1 (1855-003-95).
20. OLBERT FRANZ, PROUZA PETR, *Deutsche und Tschechen – neue Hoffnung? Češi a Němci – nová naděje?*, 1. vydání, Praha, Nadace Bernarda Bolzana, Ackermann-Gemeinde, 1992, 264 s.
21. PETEROVÁ MARIE, *Němci v české karikatuře – proměna obrazu Němců ve 20. století*, Přerov, Nakladatelství Šárka, 2001, 155 s., ISBN 80-901755-9-7.
22. RICHTER KAREL A KOLEKTIV AUTORŮ, *České-německé vztahy v osudových okamžicích společné minulosti*, 1. vydání, Praha, Nakladatelství Rodiče s. r. o., 2003, 344 s., ISBN 80-86695-39-5.
23. SEEMANN RICHARD, *Cesta do Wannsee*, 1. vydání, Vimperk, Akcent, 2008, 309 s., ISBN 978-80-86057-51-4.
24. TAYLOR FREDERICK, *Berlínská zeď 13. srpna 1961 – 9. listopadu 1989*, Praha, Jiří Buchal – BB/art, 2008, 487 s., ISBN 978-80-7381-413-7.
25. VAUGHAN DAVID, *Battle for the Airwaves*, 1. vydání, Praha, Radioservis, s. r. o., 2008, Cook Communication, a. s., 111 s., ISBN 978-80-86212-79-1.

26. WOLFRUM EDGAR, *Zdařilá demokracie – Dějiny Spolkové republiky Německo od jejich počátků po dnešek*, Brno, Barrister & Principal, 2008, 583 s., ISBN 978-80-87029-43-5.

Elektronické zdroje

1. *Adolf Hitler* [online]. [citováno 3. 3. 2012]. Topnews.in Dostupné z WWW: <<http://www.topnews.in/people/adolf-hitler>>.
2. *Böhmen und Mähren*: [online]. [citováno 7. 1. 2012]. Dhm.de Dostupné z WWW: <<http://www.dhm.de/lemo/html/nazi/aussenpolitik/boehmenmaehren/index.html>>.
3. *Brandenburská brána*: [online]. [citováno 3. 3. 2012]. Infoglobe.cz Dostupné z WWW:<<http://www.infoglobe.cz/cestovatelsky-pruvodce/brandenburska-brana/>>.
4. *Erich Honecker*: [online]. [citováno 3. 3. 2012]. Einestages.spiegel.de Dostupné z WWW: <http://einestages.spiegel.de/static/topicalbumbackground/485/honecker_tritt_zurueck.html>.
5. *Erich Honecker*: [online]. [citováno 17. 2. 2012]. Nationalcoldwarexhibition.org Dostupné z WWW: <<http://www.nationalcoldwarexhibition.org/explore/biography.cfm?name=Honecker,%20Erich>>.
6. *Erich Honecker*: [online]. [citováno 17. 2. 2012]. Rheinische-geschichte.lvr.de Dostupné z WWW: <<http://www.rheinische-geschichte.lvr.de/persoenlichkeiten/H/Seiten/ErichHonecker.aspx>>.
7. *Jak přibližovat region přes hranice. Historicko-didaktické základy pro výuku*. [online]. [citováno 25. 2. 2012]. Onlinemodule.eu Dostupné z WWW: <<http://www.onlinemodule.eu/index.php?menu=41&PHPSESSID=df4a39d9ccb4d23f93415595286c7228>>.
8. *Německo: Ekonomická charakteristika země* [online]. [citováno 23. 11. 2011]. BusinessInfo.cz Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/nemecko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000636/>>.
9. *Německo ve strategických souvislostech* [online]. [citováno 2. 3. 2012]. Ksl.wz.cz Dostupné z WWW: <<http://www.ksl.wz.cz/GrouslNemecko.htm>>.
10. *Obrazem: Berlínská zeď včera a dnes* [online]. [citováno 12. 11. 2011]. Ceskatelevize.cz Dostupné z WWW:

- <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/72028-obrazem-berlinska-zed-vcera-a-dnes>>.
11. *Protektorát Čechy a Morava*: [online]. [citováno 3. 3. 2012]. Valka.host.sk Dostupné z WWW: <<http://valka.host.sk/obrazky/clanky/protektorat.jpg>>.
  12. *Rozdělení Berlína*: [online]. [citováno 3. 3. 2012]. Lanoli.blog.cz Dostupné z WWW: <<http://lanoli.blog.cz/0704/berlinska-krize-kubanska-krize-a-valka-ve-vietnamu>>.
  13. *Rozdělení Německa*: [online]. [citováno 3. 3. 2012]. 2sv.mypage.cz Dostupné z WWW: <<http://2sv.mypage.cz/>>.
  14. *Rozhlas: devítka*: [online]. [citováno 7. 1. 2012]. Rozhlas.cz Dostupné z WWW: <http://www.rozhlas.cz/devitky/1939/_zprava/553715>.
  15. *Rozhlas: devítka*: [online]. [citováno 7. 1. 2012]. Rozhlas.cz Dostupné z WWW: <http://www.rozhlas.cz/devitky/1939/_zprava/558995>.
  16. [online]. [citováno 15. 10. 2011]. Sks-praha.com Dostupné z WWW: <<http://www.sks-praha.com/?Odkazy>>.
  17. *Znovusjednocení Německa*: [online]. [citováno 23. 2. 2012]. Vlada.cz Dostupné z WWW: <<http://icv.vlada.cz/cz/tema/znovusjednoceni-nemecka-3--rijna-1990-76539/>>.

Ostatní zdroje

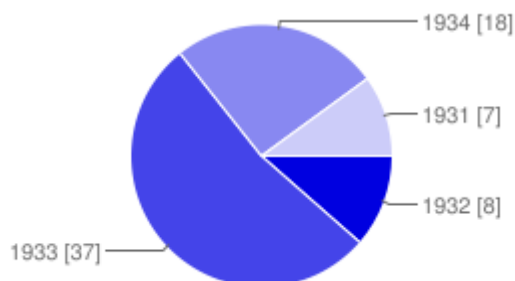
1. *Spolková republika Německo – informační materiál*, Praha 2011, informace poskytnuté Ministerstvem zahraničních věcí ČR (poskytl Odbor států východní a střední Evropy – Mgr. Jan Kreuter), použito 26. 11. 2011.

PŘÍLOHA Č. 1 – DOTAZNÍK TÝKAJÍCÍ SE ZNALOSTÍ ČESKÉHO OBYVATELSTVA: TÉMA ČESKO-NĚMECKÉ VZTAHY

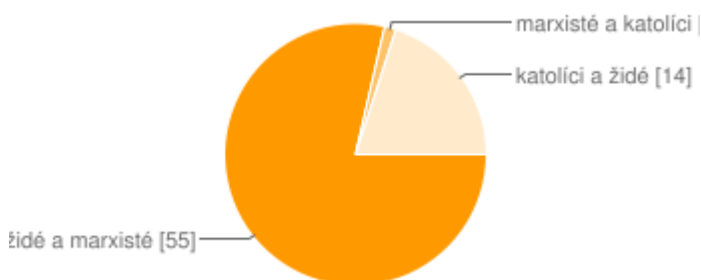
15 otázek, červeně označené správné odpovědi

1. Ve kterém roce se stal Hitler říšským kancléřem?

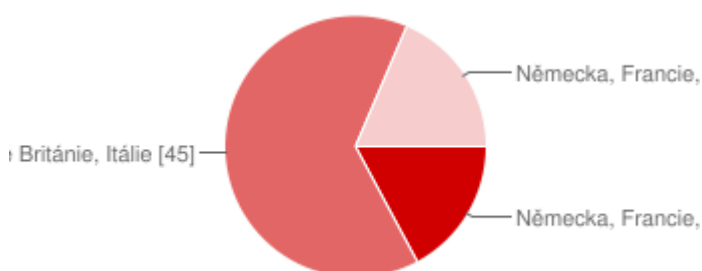
- a) 1932 – 8 odpovědí (11%)
- b) 1933 – 37 odpovědí (52%)**
- c) 1934 – 18 odpovědí (25%)
- d) 1931 – 7 odpovědí (10%)

2. Kdo byl podle nacistické ideologie zdrojem veškerého zla a problémů?

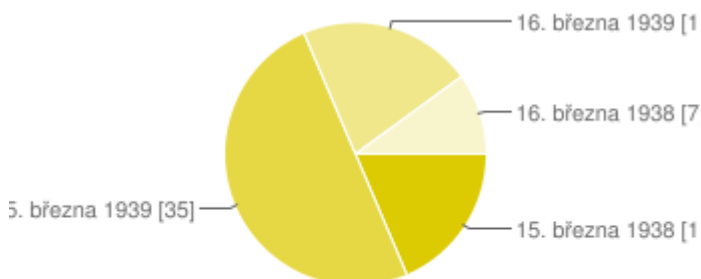
- a) Židé a marxisté – 55 odpovědí (77%)**
- b) marxisté a katolíci – 1 odpověď (1%)
- c) katolíci a Židé – 14 odpovědí (20%)

3. Kteří představitelé evropských států rozhodovali o osudu Československa na mnichovské konferenci v září 1938?

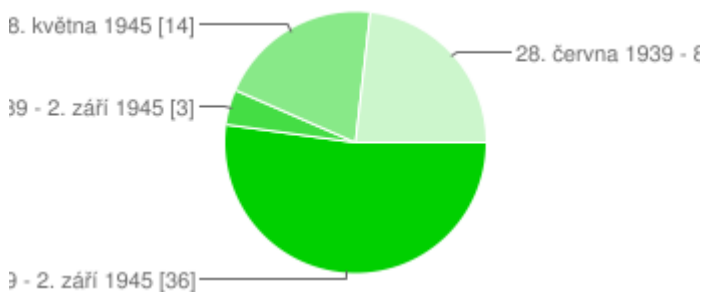
- a) Německa, Francie, Velké Británie, USA – 12 odpovědí (17%)
- b) Německa, Francie, Velké Británie, Itálie – 45 odpovědí (63%)**
- c) Německa, Francie, Velké Británie, SSSR – 13 odpovědí (18%)

4. Kdy došlo k vyhlášení Protektorátu Čech a Moravy?

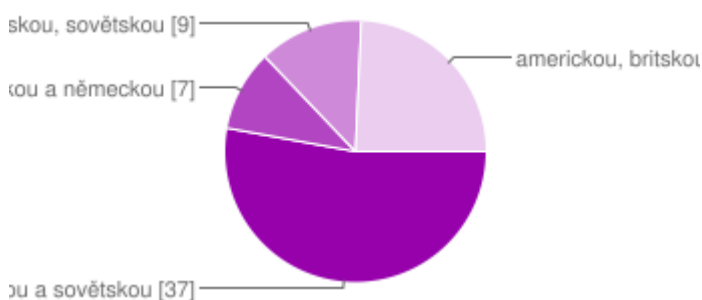
- a) 15. března 1938 – 13 odpovědí (18%)
- b) 15. března 1939 – 35 odpovědí (49%)**
- c) 16. března 1939 – 15 odpovědí (21%)
- d) 16. března 1938 – 7 odpovědí (10%)

5. Kdy začala a kdy skončila 2. světová válka?

- a) 1. září 1939 - 2. září 1945 – 36 odpovědí (51%)**
- b) 28. července 1939 - 2. září 1945 – 3 odpovědí (4%)
- c) 28. července 1939 - 8. května 1945 – 14 odpovědí (20%)
- d) 28. června 1939 - 8. května 1945 – 16 odpovědí (23%)

6. Na které okupační zóny bylo Německo po skončení války rozděleno?

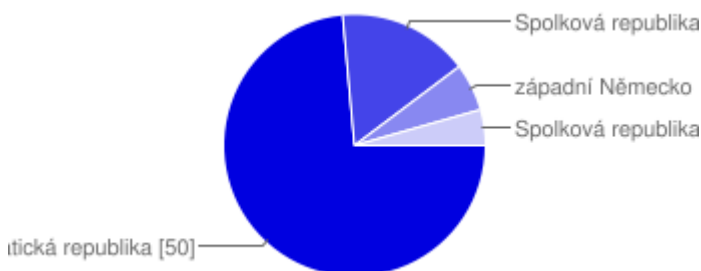
a) americkou, britskou, francouzskou a sovětskou – 37 odpovědí (52%)

b) americkou, britskou, francouzskou a německou – 7 odpovědí (10%)

c) americkou, francouzskou, sovětskou – 9 odpovědí (13%)

d) americkou, britskou a sovětskou – 17 odpovědí (24%)

7. Které dvě republiky vznikly z rozděleného Německa v roce 1949?

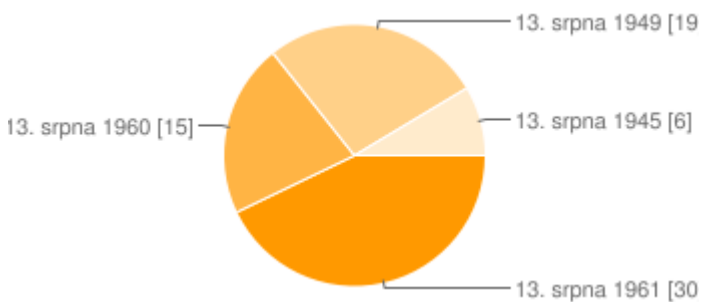
a) Spolková republika Německo a Německá demokratická republika – 50 odpovědí (70%)

b) Spolková republika Německo a Demokratická republika Německo – 11 odpovědí (15%)

c) Západní Německo a Německá demokratická republika – 4 odpovědi (6%)

d) Spolková republika Německo a východní Německo – 3 odpovědi (4%)

8. Kdy se začala stavět Berlínská zeď?

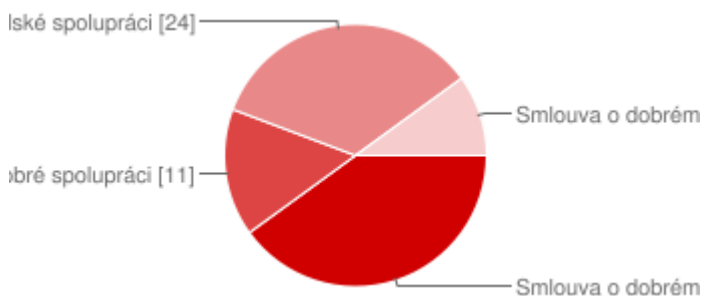
a) 13. srpna 1961 – 30 odpovědí (42%)

b) 13. srpna 1960 – 15 odpovědí (21%)

c) 13. srpna 1949 – 19 odpovědí (27%)

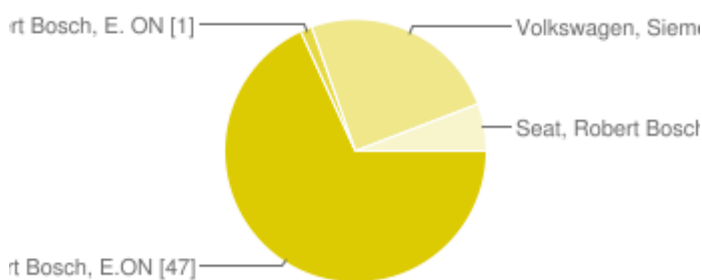
d) 13. srpna 1945 – 6 odpovědí (8%)

9. Jak se jmenovala smlouva, která byla podepsána mezi ČSFR a SRN dne 27. února 1992?

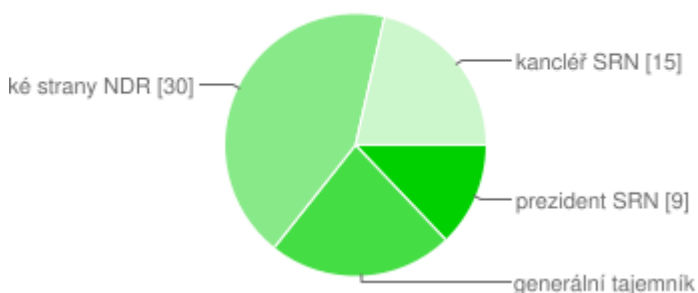
- a) Smlouva o dobrém sousedství a přátelské spolupráci – 28 odpovědí (39%)**
- b) Smlouva o dobré spolupráci – 11 odpovědí (15%)
- c) Smlouva o přátelské spolupráci – 24 odpovědí (34%)
- d) Smlouva o dobrém sousedství – 7 odpovědí (10%)

10. Které německé podniky se řadí mezi významné investory v České republice?

- a) Volkswagen, Siemens, Robert Bosch, E.ON – 47 odpovědí (66%)**
- b) Seat, Siemens, Robert Bosch, E.ON – 1 odpověď (1%)
- c) Volkswagen, Siemens, Volvo, Robert Bosch – 17 odpovědí (24%)
- d) Seat, Robert Bosch, Siemens, Volvo – 4 odpovědí (6%)

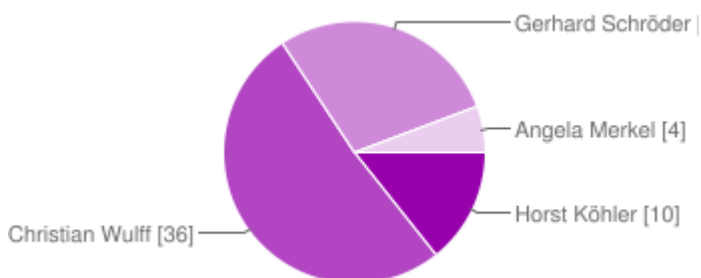
11. Kdo to byl Erich Honecker?

- a) prezident SRN – 9 odpovědí (13%)
- b) generální tajemník SRN – 16 odpovědí (23%)
- c) generální tajemník Jednotné komunistické strany NDR - 30 odpovědí (42%)**

d) kancléř SRN – 15 odpovědí (21%)

12. Kdo je současný prezident Spolkové republiky Německa?

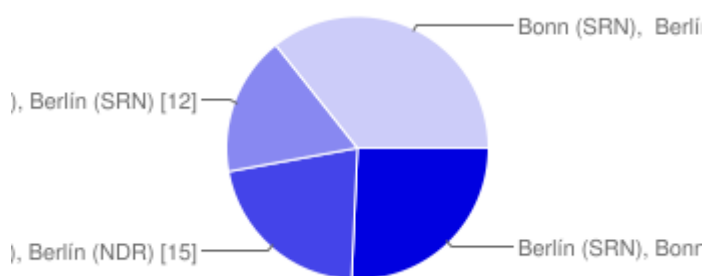
a) Horst Köhler – 10 odpovědí (14%)

b) Christian Wulff – 36 odpovědí (51%)

c) Gerhard Schröder – 20 odpovědí (28%)

d) Angela Merkel – 4 odpovědi (6%)

13. Jaké bylo hlavní město SRN a NDR?

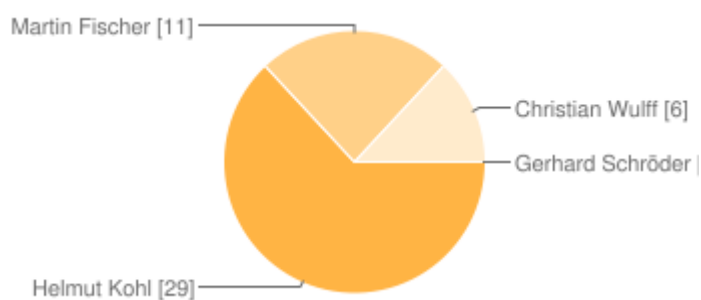
a) Berlín (SRN), Bonn (NDR) – 18 odpovědí (25%)

b) Mnichov (SRN), Berlín (NDR) – 15 odpovědí (21%)

c) Mnichov (NDR), Berlín (SRN) – 12 odpovědí (17%)

d) Bonn (SRN), Berlín (NDR) – 25 odpovědí (35%)

14. Kdo byl 1. kancléřem ve sjednocené Spolkové republice Německo?

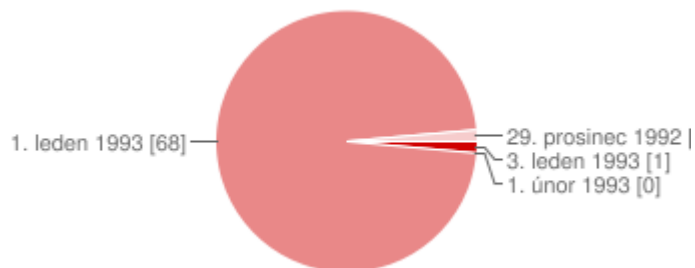
a) Gerhard Schröder – 0 odpovědí (0%)

b) Helmut Kohl – 29 odpovědí (41%)

c) Joseph Martin Fischer – 11 odpovědí (15%)

d) Christian Wulff – 6 odpovědí (8%)

15. Kdy došlo ke vzniku samostatné České republiky?

a) 3. leden 1993 – 1 odpověď (1%)

b) 1. únor 1993 – 0 odpovědí (0%)

c) 1. leden 1993 – 68 odpovědí (96%)

d) 29. prosinec 1992 – 1 odpověď (1%)